

Lunds universitet
Historiska institutionen
HIS K01
Seminarieledare: Ulf Zander
Handledare: Kim Salomon
Seminarium: 2012-06-01, kl 14.15-16.00, sal 2

En uppgörelse mellan tradition och modernitet?

- Förändringar i den politiska argumentationen från Allmänna valmansförbundets respektive *Nya Dagligt Allehandas* och Socialdemokraternas respektive *Social-Demokratens* sida mellan andrakammarvalen 1928-1932.

Theodor Embäck

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	3
1.1. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	4
1.2. TEORETISKA PERSPEKTIV, HYPOTES OCH METOD	5
1.3. KÄLLMATERIAL.....	7
1.4. FORSKNINGSÖVERSIKT	8
2. BAKGRUND	11
2.1. SVERIGE UNDER 1920- OCH BÖRJAN AV 1930-TALET	11
2.2. DEN STORA DEPRESSIONEN.....	11
2.3. SKOTTEN I ÅDALEN	12
2.4. SAP 1917-1928.....	12
2.5. SAP 1928-1932.....	14
2.6. ALLMÄNNA VALMANSFÖRBUNDET 1904-1932.....	14
2.7. SOCIAL-DEMOKRATEN OCH NYA DAGLIGT ALLEHANDA VÄXER FRAM.....	17
2.8. VALRÖRELSEN 1928 – ”KOSACKVALET”	18
2.9. VALRESULTATET 1928	20
2.10. VALRÖRELSEN 1932 – ”KRISVALET”	20
2.11. VALRESULTATET 1932	21
3. ANALYS	22
3.1. RIKSDAGSVALET 1928.....	22
3.1.1. <i>Nya Dagligt Allehanda</i> 1928.....	22
3.1.2. <i>AVF:s budskap och argument</i> 1928	27
3.1.3. <i>Social-Demokraten</i> 1928.....	31
3.1.4. <i>SAP:s budskap och argument</i> 1928.....	36
3.2. RIKSDAGSVALET 1932.....	39
3.2.1. <i>Nya Dagligt Allehanda</i> 1932.....	39
3.2.2. <i>AVF:s budskap och argument</i> 1932	44
3.2.3. <i>Social-Demokraten</i> 1932.....	49
3.2.4. <i>SAP:s budskap och argument</i> 1932.....	54
4. SAMMANFATTNING	59
4.1. FÖRÄNDRINGARNA HOS AVF OCH NYA DAGLIGT ALLEHANDA.....	59
4.2. FÖRÄNDRINGARNA HOS SAP OCH SOCIAL-DEMOKRATEN	60
5. AVSLUTNING OCH SLUTSATSER	63
6. KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	66
TRYCKTA KÄLLOR.....	66
OTRYCKT LITTERATUR	66
TRYCKT LITTERATUR	67
INTERNETKÄLLOR	68

1. Inledning

Det kunde hända i debatter, vid denna tid, att häftigt bråk uppstod. Så hade även denna gång skett, och i Prässebo kommuns lilla rådhus kastade nu högerpartister och socialdemokrater vilt saker på varandra.

En mycket infekterad debatt hade uppstått angående en leverans stolar till byggnaden och högerpartisternas ledare, den rejält överviktige Rudolf Knös, drämde nu ett porträtt av Gustav V i socialdemokraten Hans Anderssons huvud.

Berättelsen är fiktiv och skriven av mig i samband med en skoluppgift i gymnasiet. Historien var direkt inspirerad av ”kosackvalet” och den bild av valet och den svenska mellankrigstiden som jag då hade. När jag skulle skriva min B-uppsats bestämde jag mig ganska tidigt för att jag ville skriva något om denna period.

Redan då var jag intresserad av att göra en jämförelse mellan den politiska debatten inför riksdagsvalet år 1928 och riksdagsvalet år 1932, där jag fått bilden av att ett paradigmskifte skett i svensk politik. Detta visade sig dock vara ett för stort ämne för den tidsram som jag då var tvungen att hålla mig inom, och jag valde därför att begränsa uppsatsen till att enbart handla om hur två tidningar skildrade de politiska alternativen på ledarsidorna i samband med andrakammarvalet år 1928, ”kosackvalet”.

I min c-uppsats tänkte jag nu realisera min ursprungliga idé, att jämföra debatten inför 1928 års och 1932 års riksdagsval, och utökar undersökningen till att förutom två tidningar även omfatta valmaterial från de två största partierna, socialdemokraterna (SAP) och allmänna valmansförbundet (AVF).

Ämnet är intressant av flera orsaker. För det första skiljer sig valens utgång kraftigt åt, riksdagsvalet år 1928 blev en triumf för högern och ett stort nederlag för socialdemokratin, medan resultatet av riksdagsvalet år 1932 blev att socialdemokraterna återövrade makten och inledde det långa regeringsinnehav som skulle stå sig till år 1976. Tidigare forskare som Yngve Mohlin har i tiden kring valen sett en brytpunkt i den svenska politiska historien, mellan tradition och modernitet.¹

Mellan valen ligger också en rad betydelsefulla händelser, kanske främst skotten i Ådalen 1931 och börskraschen 1929 med den efterföljande depressionen.

¹ Yngve Mohlin, *Mellan tradition och modernitet – ”Kosackvalet” år 1928*, Härnösand 1994, s. 20-22.

Det sker också mellan valen en omfattande organisatorisk förändring av SAP som Bengt Schüllerqvist redogör för i doktorsavhandlingen *Från kosackval till kohandel*, där partiet går från att vara ett så kallat ”löst” parti till att vara ett ”hårt” parti. Något som Schüllerqvist själv menar lägger grunden för SAP:s senare dominans.² I detta fall utgår han ifrån Panebiancos modell, där ”lösa” partier bland annat utmärks av att de styrs av identifierbara fraktioner, har en decentraliserad maktstruktur och att de är beroende av närstående krafter i omvärlden. De hårda partierna utmärks av maktkoncentration, mindre tydliga inre motsättningar, organisatorisk enhetlighet och stor självständighet gentemot utomstående organisationer.³

Det jag själv har tänkt titta närmare på är dock hur själva den politiska argumentationen förändrades mellan valen, och om dessa förändringar kan ha haft någon inverkan på valresultaten. Detta är för övrigt även intressant att sätta i relation till vår egen tid – där riksdagsvalet år 2010 av många betraktas som historiskt. Att framgångarna för de ”nya moderaterna” till stor del har att göra med en förändring i budskap och argumentation får betraktas som sannolikt, men kan vi se några sådana förändringar även hos SAP vid tiden för detta partis stora genombrott? Även om jag inte valt att koppla själva undersökningen och dess frågeställningar direkt till vår egen tid så är tveklöst samtidens politiska händelser och förändringar en del av orsaken till att jag har kommit att intressera mig för den historiska brytpunkt som perioden kring ”kosackvalet” 1928 och ”krisvalet” 1932 utgör.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med min undersökning är bland annat att försöka utröna om det sker någon förändring eller anpassning i SAP:s eller AVF:s politiska budskap efter det på många sätt speciella ”kosackvalet” år 1928. En av orsakerna som brukar framhållas till socialdemokraternas nederlag i valet 1928 är att partiet radikaliserades och valsamverkade med kommunisterna, vilket naturligtvis gör det intressant att se om man kan se några tecken på en ”avradikalisering” i valpropagandan till valet år 1932. På samma sätt blir det förstås också intressant att se vad som händer hos högern, är argumentationen och budskapet detsamma som det var vid det framgångrika valet år 1928? Det är också intressant att sätta partiernas förändringar i relation till hur argumentationen förändras i två stora dagstidningar från såväl socialdemokratiskt- som högerhåll, så att man kan göra sig en bild av hur övergripande förändringarna var.

² Bengt Schüllerqvist, *Från kosackval till kohandel*, Stockholm 1992, s. 4.

Samtidigt sker som tidigare nämnts stora politiska och ekonomiska händelser mellan valen, och det är rimligt att tänka sig att även dessa gjort avtryck på de politiska budskapen, vilket jag också kommer att undersöka.

Min frågeställning är följande:

- Hur förändras AVF:s och *Nya Dagligt Allehandas* respektive SAP:s och *Social-Demokratens* politiska argumentation mellan valen 1928 och 1932?

En central aspekt i analysen är att undersöka vilka skillnader det finns mellan argumentationen i tidningarna och partiernas argumentation, samt att undersöka vilka likheter och skillnader det finns mellan förändringarna i SAP:s och *Social-Demokratens* argumentation respektive förändringarna i AVF:s och *Nya Dagligt Allehandas* argumentation.

1.2. Teoretiska perspektiv, hypotes och metod

Jag kommer att använda mig av en kombination av text- och argumentationsanalys som metod. Argumentationsanalysen för att inringa och utkristallisera de argument som finns i valmaterialet och tidningarna, och textanalysen för att få ett grepp om debatten och förstå den i sitt sammanhang. Jag kommer även att undersöka kvantitativa aspekter som hur ofta en viss fråga lyfts fram för att utröna vilka förändringar som sker mellan valen.

I argumentationsanalysen kommer jag att koncentrera mig på de teman i argumentationen som inför respektive val är återkommande i debatten. Ett centralt tema i AVF:s argumentation inför valet 1928 som brukar framhåvas är samarbetet mellan socialdemokrater och kommunister. Vilka fler teman finns det och hur förändras de från 1928 till 1932?

Kommunicerar tematiken i AVF:s, *Nya Dagligt Allehandas*, SAP:s, *Social-Demokratens* argumentation med varandra? Vilka likheter och skillnader finns?

En annan del i argumentationsanalysen kommer att bestå av att undersöka vad som är argumentationens ”måltavla”. Försöker man framhäva sig själv och det egna partiet, eller ligger fokus på att smutskasta motståndarna?

En utgångspunkt för min undersökning är att de stora ekonomiska och politiska händelserna under åren 1928-32, exempelvis den ekonomiska depressionen under 1930-talet och skotten i

³ Schüllerqvist, s. 28.

Ådalen 1931, påverkat debattklimatet. Kris i det kapitalistiska ekonomiska systemet och en händelse som skotten i Ådalen (där fem demonstranter dödades) talar emot att partierna skulle avradikalisera sitt budskap, åtminstone ytligt betraktat.

Även om påståendena om SAP:s avradikalisering åren efter ”kosackvalet” inte är tagna ur luften behöver inte motsatsen, att förändringarna som skedde år 1928-32 enbart skulle ha gått i avradikaliseringens tecken, vara sann. En händelse som den ekonomiska världsdepressionen utgjorde rimligvis ett bra tillfälle för partiet att spetsa till sin kritik mot det ekonomiska systemet.

Från statsvetarhåll har det framhållits att socialdemokratins framgång byggde på en erövring av den politiska mitten, vilket man gjorde bland annat genom att ta över ursprungligen borgerliga begrepp som ”folkhemmet”. Detta har exempelvis statsvetaren Stig-Björn Ljunggren argumenterat för. Ljunggren menar att socialdemokratien gick från att vara en vänsterrörelse till att bli en mittenrörelse, och att Moderaternas framgång idag bygger på att partiet erövrar den tidigare socialdemokratiska mittenpositionen. Ljunggren lyfter fram tre förändringar som socialdemokratien genomgår inför maktskiftet på 1930-talet. Dessa är att man istället för att tala om ”arbetarklassen” börjar tala om ”folket”, man ingår en ”historisk kompromiss” mellan arbete och kapital och man absorberar den ämbetsmannastat som den gamla makten lämnar efter sig.⁴ De två senare påståendena är inte kopplade till den undersökning jag tänkt göra, men däremot det första.

Jag tror också det är mycket möjligt att en retorisk skillnad mellan valen år 1928 och år 1932, där ”arbetarklassen” byts ut mot ”folket”, kommer att bekräftas av det material jag går igenom. Däremot tror jag Ljunggren går för långt när han hävdar att socialdemokratien upphörde att vara en vänsterrörelse, och sedan 1930-talet varit en mittenrörelse. Om denna uppfattning kommer att få stöd av min egen undersökning återstår att se.

I och med att högern var den stora vinnaren i 1928 års val tror jag inte att AVF kommer att genomföra liknande förändringar i argumentationen, budskapet eller retoriken. Därmed betraktar jag det som sannolikt att AVF:s förändringar i dessa avseenden kommer att vara mindre än SAP:s, även om stora händelser som den ekonomiska depressionen och skotten i Ådalen bör ha satt avtryck även i högern. Det verkar dock osannolikt att AVF efter ett så framgångsrikt val som det år 1928 helt skulle ha bytt framtoning.

⁴ Stig-Björn Ljunggren, *Socialdemokratiska reflektioner 11: Är socialdemokratien vänster?* (<http://www.ljunggren.com/?p=433>).

1.3. Källmaterial

För att besvara frågeställningarna kommer jag bland annat att använda mig av ett material snarlikt det som jag använde mig av i min B-uppsats, där jag undersökte vad två tidningar skrev på sina ledarsidor tiden innan och efter ”kosackvalet” år 1928. Detta var ett material som visade sig mycket användbart, och därför ingår även denna gång två tidningars ledarsidor i min undersökning. Jag har valt att hålla mig till ledare från den 1-25 september år 1928 respektive år 1932 (de båda valen hålls i mitten av september), och härigenom får jag ta del av vad som skrivs på ledarsidorna veckorna innan valen och den närmsta tiden efter valen. Beslutet att undersöka just ledarsidorna beror på att det är här som tidningarnas politiska hållning kommer till uttryck, och argumentationen tydligt framträder.

Jag behåller tidningen *Social-Demokraten* (och undersöker därmed nu ledarna från september år 1928 för andra gången), eftersom jag inte kunnat hitta någon mer lämplig socialdemokratisk tidning att undersöka. På högerkanten tänker jag däremot använda mig av tidningen *Nya Dagligt Allehanda* denna gång, istället för *Svenska Dagbladet* som användes i B-uppsatsen. Anledningen är främst att jag härigenom får undersöka om ett nytt källmaterial kan tillägga något till det jag kom fram till i min tidigare uppsats. *Nya Dagligt Allehanda* blir även intressant att undersöka då tidningen och dess ledare vid upprepade tillfällen nämns i *Social-Demokraten*. Båda tidningarna är också valda med hänsyn till att det var stora och relevanta tidningar vid tiden för de båda riksdagsvalen.

Jag utvidgar i denna uppsats min tidigare användning av ledarsidor, dels har undersökningen vidgats till två riksdagsval (”kosackvalet” och ”krisvalet”) och dels använder jag mig denna gång även av material från själva partierna, från SAP respektive AVF. På så sätt går det att skaffa sig en bättre bild av hur partierna själva förändrades, istället för att man enbart följer den politiska debatten i tidningarna. Valmaterialet kommer att utgöras dels av partiernas valmanifest, och som komplement till dessa, valbroschyrer och valtryck som spridits under valkampanjerna. Valmanifesten ger en ganska bra översikt över partiernas övergripande budskap, medan man i valbroschyrerna och valtrycken kan ta del av en lite mer djupgående argumentation.

I och med att valmaterialet och ledarsidorna är helt olika typer av genrer kan man utgå ifrån att skillnader kommer att finnas i deras argumentationen.

En begränsning till just AVF och SAP är rimlig därför att det är de två största partierna, samtidigt som det är dessa två partiers valresultat som förändras mest i de två valen. År 1928 var AVF den stora vinnaren och SAP den stora förloraren, fyra år senare var rollerna ombytta. De bägge tidningarna är valda med anledning av att de tydligt stödjer var sitt av dessa två partier.

1.4. Forskningsöversikt

I fråga om forskningsläget så är den redan nämnda doktorsavhandlingen av Bengt Schüllerqvist förmodligen det verk som ligger min egen undersökning närmast. I avhandlingen tittar Schüllerqvist främst på de organisatoriska förändringarna inom SAP 1928-33, och hur dessa förändringar banade vägen för socialdemokraternas senare dominerande ställning i svensk politik. Den stora skillnaden mellan våra undersökningar är att jag istället tittar på hur argumentationen och budskapet förändras, och följer denna utveckling inte bara i SAP utan även i AVF.

Ett annat arbete som ämnesmässigt också ligger undersökningen relativt nära är Yngve Mohlins *Mellan tradition och modernitet – ”Kosackvalet” år 1928*, som är en genomgång av kosackvalet ur ett moderniseringsperspektiv. Mohlin ifrågasätter att det ökande valdeltagandet enbart skulle bero på rädslan för kommunister, och anser att det även handlar om individernas politiska mognad och personliga utveckling i ett Sverige som genomgick en förändring. ”Kosackvalet” kan enligt Mohlin ses som en vattendelare mellan ett äldre och ett nyare politiskt tänkande, där den konservativa staten gör sina sista stora ansträngningar för att försvara ett tidigare på icke-demokratisk väg nedärvt privilegiesystem.⁵ Denna slutsats av Mohlin motiverar ytterligare avgränsningen till 1928 års och 1932 års andrakammarval, och det blir intressant att se vilka mina egna slutsatser kommer att bli i förhållande till Mohlins. I artikeln *Samlande, lättförståelig och eggande?* (ur antologin *Mer än tusen ord*, red: Lars M Andersson, Lars Berggren och Ulf Zander) analyserar Rune Johansson budskapet i högerens valaffischer inför ”kosackvalet”. Johansson menar att affischerna inte bara attackerade socialismen och förde fram frågor som exempelvis skattetrycket och hoten mot enskild företagsamhet, utan även knöt an till en nationell diskurs om en berättelse om det ryska barbariska hotet mot den svenska civilisationen. På så vis kunde man göra kampanjen

⁵ Mohlin, s. 20-22.

”samlade, lättförståelig och eggande”, och därigenom blev den framgångsrik.⁶ Denna text är mindre direkt kopplad till min egen undersökning men bidrar ändå till att ge en bakgrundsbild.

Även inom statsvetenskapen finns flera arbeten som rör sig inom ett ämnesområde liknande mitt eget, bland annat *Svenska valkampanjer 1866-1988* av Peter Esaiasson från 1990. Esaiasson går igenom utvecklingen i de svenska valkampanjerna i stort med mindre avsnitt som direkt handlar om valen år 1928 och år 1932. Boken har därmed bidragit till att ge en bra bakgrundsbild inför undersökningen samtidigt som den ger en bild av vad Esaiasson anser vara de största förändringarna mellan valen år 1928 och år 1932. Han betonar kanske främst den ekonomiska krisens betydelse tillsammans med en kontinuerligt pågående moderniseringsprocess i valkampanjerna.⁷

För att få en bra överblick över allmänna valmanförbundets historia har jag läst Torbjörn Nilssons bok *Mellan arv och utopi – moderata vägval under hundra år 1904-2004*, utgiven i samband med moderaternas hundraårsjubileum 2004 och projektet ”Högern 1904-2004: Moderniseringens vän eller fiende?”. Nilssons bok är den första i sitt slag om moderaterna, och verket ger därigenom den första vetenskapligt förankrade helhetsbilden av den svenska högerens historia.⁸ Boken bidrar med att ge en bild av utvecklingen i AVF på samma sätt som Schüllerqvists bok ger en bild av utvecklingen i SAP.

Genom min undersökning av två stora dagstidningars ledarsidor rymmer min uppsats även ett stycke presshistoria. Jag har i arbetet med uppsatsen använt mig av *Den svenska pressens historia III – Det moderna Sveriges spegel (1897-1945)* av Gunilla Lundström, Per Rydén och Elisabeth Sandlund. Boken är en del av en bokserie i fyra band som skildrar utvecklingen av Sveriges tidningar och tidskrifter.

I min egen tidigare nämnda B-uppsats, ”*Själslig råhet*” i ”*Ärorik valstrid*”, jämförde och analyserade jag vad *Svenska Dagbladet* respektive *Social-Demokraten* skrev i sina ledare i samband med andrakammarvalet år 1928. Slutsatsen var att frågorna som framförallt togs upp i hög grad överensstämde med vad som brukar framhållas som valets huvudfrågor:

⁶ Rune Johansson, *Samlade, lättförståelig och eggande?*, artikel ur boken *Mer än tusen ord – Bilden och de historiska vetenskaperna*, Lund 2001, s. 237.

⁷ Peter Esaiasson, *Svenska valkampanjer 1866-1988*, Stockholm 1990, s. 146-156.

försvarsfrågan, kommunismen, arbetsfredslagstiftningen och arvs-katten. Det huvudsakliga fokuset i tidningarna lades på de politiska rörelserna i sig, men även vissa enskilda borgerliga politiker tas upp. Eftervälsanalyserna skiljer sig åt, *Social-Demokraten* framhåller framförallt den borgerliga propagandan som orsak, medan *Svenska Dagbladet* anser att det rör sig om en förändring i opinionen och ett avståndstagande från socialismen.

Om dessa slutsatser står kvar oförändrade efter denna undersökning återstår att se.

Bland det som sedan tidigare finns skrivet på området men som jag inte direkt har använt i uppsatsen kan nämnas en text i tidsskriften *Scandia* från 1987 (*Nu var det 1928*, av Gösta Johansson) och en artikel av Bo Siegbahn i *Svensk Tidskrift*, *Kosackval förr och nu*.

Ytterligare en artikel som berör mitt ämne men som inte använts i uppsatsen är *Svenska valfrågor: partiernas valdebatt 1902-1994* (av Martin Brandorf, Peter Esaiasson och Nicklas Håkansson, 1996).

⁸ Torbjörn Nilsson, *Mellan arv och utopi: moderata vägval under 100 år, 1904-2004*, Stockholm 2004, s. 426.

2. Bakgrund

2.1. Sverige under 1920- och början av 1930-talet

År 1921 hölls det första riksdagsvalet i Sverige med allmän och lika rösträtt för både män och kvinnor. Frågan om den allmänna rösträtten hade präglat den svenska politiska debatten sedan flera decennier tillbaka. Socialdemokrater och liberaler hade samarbetat och gemensamt drivit frågan om den allmänna rösträtten, men samarbetet fortsatte inte efter det att rösträttsreformen var genomförd. Samtidigt var samarbetsviljan inom de borgerliga partierna svag.⁹ Följden blev att det under decenniet blev mycket svårt att bilda majoritetsregeringar med stöd i riksdagen, och under perioden 1920-32 upplevde Sverige inte mindre än tio olika regeringsbildningar.¹⁰

2.2. Den stora depressionen

Vid 1920-talets början rådde kris och inflation i den svenska ekonomin. Därefter följde en period av optimism, expansion, spekulationer och stark tillväxt i den exportinriktade industrin. Den svenske finansmannen Ivar Kreuger köpte upp och slog samman den världsledande svenska tändsticksindustrin, och byggde upp ett världsomfattande tändsticks- och finansimperium. Norden hade integrerats i den europeiska och atlantiska ekonomin.¹¹ Således nådde den stora ekonomiska kris som startat med börskraschen i New York år 1929 även Sverige mot slutet av år 1930.¹² Arbetslösheten var rekordhög, år 1933 nådde den i Sverige sin topp på 24%, vilket ändå var lägre än många andra länder.¹³ I mars 1932 fick krisen förnyad kraft i kreugerkraschens spår, och Ivar Kreugers självmord blev en kollektiv chock för hela folket.¹⁴

Social oro och nöd följde i krisens spår. De dåligt betalda nödhjälpsarbetena räckte inte till alla, och för många arbetslösa återstod bara fattigvården. Läget på arbetsmarknaden var

⁹ Susanna Hedenborg och Lars Kvarnström, *Det svenska samhället 1720-2006: Böndernas och arbetarnas tid*, Lund 2004, tredje upplagan 2009, s. 277.

¹⁰ Mohlin, s. 3 och 9.

¹¹ Harald Gustafsson, *Nordens historia – en europeisk region under 1200 år*, Lund 1997, andra upplagan 2007, s. 248.

¹² Esaiasson 1990, s. 152.

¹³ Gustafsson, s. 250.

¹⁴ Esaiasson 1990, s. 152.

spänt, vilket inte minst de tragiska händelserna i Ådalen skulle bära vittne om. Först under senare delen av 1930-talet skulle den ekonomiska situationen komma att gradvis förbättras.¹⁵

2.3. Skotten i Ådalen

En av de största händelserna i Sverige mellan andrakammarvalen år 1928 och år 1932 är skotten i Ådalen i maj år 1931.

Händelsen hade sin bakgrund i en konflikt vid familjeföretaget Graningeverken som orsakats av att företaget ville sänka lönerna. Den 13 maj anlände en lastångare med strejkbrytare som tidigare hade utnyttjats vid en arbetskonflikt i Halmstad, samma dag syntes en notis i tidningen *Nya Norrland*, under rubriken ”Protestmöte mot slödderimporten”.

Till protestmötet, som arrangerades av den av sillénkommunisterna styrda

Arbetslöshetsföreningen, kom några hundra människor. Man beslöt att tåga till båten där strejkbrytarna låg förlagda. När demonstranterna kom fram smädade man strejkbrytarna och några av dem blev misshandlade. På grund av händelsen sändes militärer till Lunde, där andra strejkbrytare var förlagda. Konfrontationen lät inte vänta på sig i Lunde, där demonstranter kastade stenar på både strejkbrytare och militärer.

Dagen efter kallade Lunde Transportavdelning till ett nytt möte. Medan överläggningar pågick mellan socialdemokrater, kilbomskommunister och sillénkommunister satte sig folkmassan, bestående av mellan 3000-4000 människor, i rörelse mot Lunde. När demonstrationen nådde militärerna inträffade tragedin. Demonstranter kastade sten, militären öppnade eld och fem av demonstranterna dödades. Händelsen kom att få stora konsekvenser. I de rättsliga efterföljderna dömdes tre av arbetsledarna till frihetsstraff. Även journalister, däribland *Social-Demokraternas* chefsredaktör Arthur Engberg, dömdes för smädelse eller ärekränkning i debatten som följde efter skotten i Ådalen. I början av juni 1932 gav regeringen Ekman dock amnesti för tryckfrihetsdomarna.¹⁶ Vid andrakammarvalet några månader senare var tragedin i Ådalen fortfarande nära i människors medvetande.

2.4. SAP 1917-1928

Den allmänna rösträttens införande ledde inte till något verkligt genombrott för arbetarpartierna runt om i världen. Det gällde också för socialdemokraterna i Sverige, som

¹⁵ Gustafsson, s. 248-251.

¹⁶ Oredsson, s. 153-155.

under 1920-talet fick nöja sig med att bilda svaga minoritetsregeringar eller sitta med i sköra koalitioner.¹⁷

Förhållandet till ryska revolutionen år 1917 hade kluvit hela den internationella arbetarrörelsen, även socialdemokratin i Sverige. De medlemmar som ställde sig bakom revolutionen uteslöts ur SAP och bildade då istället det socialdemokratiska vänsterpartiet (Ett parti som år 1921 anslöt sig till den Kommunistiska internationalen och då bytte namn till Sveriges kommunistiska parti).¹⁸ Förhållandet till kommunismen var en fråga som under hela 1920-talet delade SAP. Riksdagsvalet år 1920 blev ett bakslag för den svenska politiska vänstern, och såväl SAP som vänsterpartiet tappade röster. Frågan om socialiseringen hade varit en av valets huvudfrågor, och nederlaget bidrog till att många inom partiet började ompröva sin hållning gentemot socialisering och socialism. Samtidigt fanns idén om ”arbetarmajoriteten”, ett framtida samhälle styrt av det proletära flertalet, som präglade många socialisters strategiska tänkande och lade grund för ett motstånd mot koalitioner med icke-socialister. För att nå en framgångsrik resultat- och allianspolitik krävdes emellertid att socialdemokraterna kunde uppträda som en pålitlig och attraktiv partner i kompromisser och agera som en kollektiv aktör, men under 1920-talet saknade socialdemokratin både politisk och organisatorisk stabilitet.

Istället utvecklades två olika fraktioner inom SAP. Den ena, med Arthur Engberg (redaktör för tidningen *Social-Demokraten*) och Zeth Höglund (socialdemokratisk radikal som hade återvänt från vänsterpartiet) i spetsen, stödde en klasspolitisk hållning. Den andra fraktionen, som bland annat Per Albin Hansson representerade, försökte utveckla en strategi som var mer inriktad på samhällets mellanskikt.

Från LO:s sida utnyttjades splittringen inom socialdemokraterna och motsättningarna mellan SAP och kommunisterna till att stärka förbundets självständighet i förhållande till partiet. Följden blev bland annat att Per Albin Hansson, Gustav Möller och övriga i den socialdemokratiska partiledningen blev överkörda av LO i arbetsfredsfrågan, då LO valde att alliera sig med partiets vänsterfalang. Därmed fick partiledningen finna sig i att SAP blev engagerat i en utomparlamentarisk proteströrelse mot arbetsmarknadslagstiftningen. Splittringen inom SAP utnyttjades av partiets meningsmotståndare. SAP var inte

¹⁷ Schüllerqvist 1992, s. 16.

¹⁸ Oredsson, s. 143.

organisatoriskt och ideologiskt enhetligt, särskilt i valrörelsen inför ”kosackvalet” år 1928 förekom i hög grad dubbla och motsägelsefulla budskap från partiledningen.¹⁹

2.5. SAP 1928-1932

Efter det stora valnederlaget 1928 började SAP att förändras drastiskt. Partiet avgränsade och distanserade sig från kommunisterna, ledningen blev mer enad och monolitisk och partiet skaffade sig ett starkare inflytande över fackföreningarna.

Kampen mot kommunisterna fördes i strid med LO-ledningens vilja, och inom de fackförbund där kommunisterna var starka blev striderna hårda, men den socialdemokratiska offensiven slutade i framgång. Kommunisterna förlorade terräng inom fackföreningsrörelsen och på sikt ledde offensiven även till en ökad splittring av kommunistpartiet, som till slut klövs i två delar (”sillénare” och ”kilbommare”). Samtidigt försvagades den mer radikala fraktionen inom SAP och en enhetlig och relativt stark partiledning som inte behövde ta hänsyn till en konkurrerande falang tog form. Offensiven bäddade också för SAP:s ökande inflytande över LO och en starkare och mer avgränsad socialdemokratisk identitet. År 1933 skulle LO helt bryta den passiva linjen till kommunisterna då man bland annat anställde flera ”kommunistjägare”.²⁰

I jämförelse med 1920-talets lösa organisation hade SAP år 1932 förvandlats till en effektiv maktapparat. Det socialdemokratiska partiet blev en centraliserad och vittförgrenad organisation där fackliga avdelningar vars ledningar förde ett intimt samarbete med SAP var nätverkets viktigaste beståndsdelar.

Den nya omorganiserade socialdemokratin hade betydligt större möjligheter att utöva tryck mot omvärlden, organisera breda politiska uppgörelser och locka till sig allianspartners.²¹

2.6. Allmänna valmansförbundet 1904-1932

Det allmänna valmansförbundet grundades år 1904 som en konservativ motkraft mot de krafter som eftersträvade full demokrati och parlamentarism. Partiet kom under 1900-talets första decennier att präglas av en kluvenhet i rösträttsfrågan, en stark nationalism och ett

¹⁹ Schüllerqvist, 1992, s. 202-204.

²⁰ Schüllerqvist, 1992, s. 204-205.

motstånd mot de reformer som eftersträvades från liberalt och socialdemokratiskt håll. Man försvarade monarkin och kristendomen, förespråkade ett starkt militärt försvar, en samlande nationell gemenskap och sänkta skatter.²²

Redan vid 1902 års riksdag hade den konservativa majoriteten i riksdagens första kammare i praktiken erkänt principen om allmän rösträtt, dock med konservativa garantier. Orsaken var främst att samhällets modernisering krävde politiska reformer för att statsmakten skulle kunna fungera och det ekonomiska framåtskridandet fortsätta, vilket högermännen inom eliten i näringsliv och förvaltning var beroende av. Hur reformerna skulle se ut var dock inte givet, och den rösträttsreform som AVF:s ledare Arvid Lindman drev igenom år 1907 betraktas som AVF:s kanske största framgång under åren före första världskriget. Reformen innebar proportionella val, en begränsning av den kommunala skalan till 40 inkomstklasser och att nästan alla män fick rösträtt (undantaget var de som inte betalat hela sin skatt, vid denna tid främst ett arbetarklassproblem, och de som var placerade i fattigvården). Första kammarens karaktär som konservativt fäste behölls och därmed säkerställdes högerns veto i lagfrågor. Staafs och andra liberalers drömmar om ett majoritetsvals system och renodlad underhusparlamentarism hade därmed gått i kras.²³

Genom Lindmans rösträttsreform och dess starka konservativa garantier hade man tagit ifrån vänstern (både liberaler och socialdemokrater) mycket av det politiska initiativet. Den nationella samling som första världskriget innebar var också länge en fördel för de konservativa. Krigets stora sociala, ekonomiska och politiska efterdyningar skulle dock komma att förändra förutsättningarna. Högern tvingades acceptera det demokratiska systemet, de nya rösträttsreformerna 1918-1921 berövade AVF många av dess tidigare konstitutionella fördelar (första kammaren upphörde att vara ett konservativt fäste), och allmän och lika rösträtt för både män och kvinnor infördes.²⁴

I flera frågor uppstod sprickor i partiet, där man inte var överens om hur man skulle förhålla sig. Detta kom inte minst att ta sig uttryck i en konflikt mellan Lindman och Trygger under 1920-talets första år. Konflikten nådde sin kulmen under åren 1923-1925. Den utlösande orsaken var oenighet i försvarsfrågan, en konflikt som funnits sedan tidigare i partiet men som

²¹ Schüllerqvist, 1990, s. 206.

²² Nilsson 2004, s. 129; Nilsson 2004, s. 148-161.

²³ Nilsson 2004, s. 139-140.

nu utkämpades helt öppet. Bråket vittnade om högerens lösa ledningsstruktur, där AVF var underordnat starka högerkrafter i första och andra kammaren. I själva partiet var Arvid Lindman den obestridde ledaren, men Trygger hade en mycket stark position i första kammaren och Arvid Lindman blev under konfliktåren flera gånger överkörd av sina egna i andra kammaren.

I april 1924 fällde högern i första kammaren tillsammans med de frisinnades C G Ekman propositionen om arbetslöshetsdirektiven, och Hjalmar Brantings regering avgick. Trygger blev därefter högerens statsministerkandidat, och han bildade regering trots att Arvid Lindman ansåg att grunden för att bilda regering var för svag. Trygger förde även, utan Arvid Lindmans vetskap, samtal med C G Ekman för att högern och liberalerna skulle kunna enas i försvarsfrågan. Till slut presenterades en kompromissproposition år 1924, som syftade till att behålla så mycket som möjligt av 1914 års härordning utan att stöta bort liberaler och frisinnade. Arvid Lindman med flera motsatte sig förslaget då de ansåg att det innebar för stora nedskärningar, och förslaget fälldes i andra kammaren. I valet 1924 gick högern fram med tre mandat och SAP med elva. Lindman ville att Tryggers regering skulle avgå, men Trygger motsatte sig till en början. Förbittrad av Lindmans motstånd och partiets behandling avgick dock Trygger snart därefter. Hjalmar Branting bildade en ny socialdemokratisk regering och tillsammans med de frisinnade drev man bland annat igenom det tidigare nämnda försvarsbeslutet från 1925. Motståndet från konservativt håll var mycket starkt. Det fanns planer på aktivistiska kungaingripanden och rykten om en statskupp cirkulerade. Högern avrådde dock från ett kungligt ingripande, vilket har betraktats som ett tecken på att man vid det här laget hade accepterat demokratin fullt ut.²⁵

Tiden innan ”kosackvalet” 1928 hade sprickan inom högern tätats, och Lindmans roll som ledare hade stärkts. Inför valet arbetade AVF:s ungdomsförbund SNU aktivt med att försöka undergräva SAP:s demokratiska trovärdighet och överföra skräcken för kommunismen till socialdemokratin, något som underlättades av SAP:s radikaliseringsföregående år. Lindman fokuserade på att tala om samhällsfarliga strejker och ”arbetets frihet”. Frågan om den privata äganderätten fick större utrymme 1928 än vad den fått inför något annat riksdagsval i Sverige, vid sidan av socialiseringsdebatten vid 1920-talets början. Valet blev som bekant en stor framgång för AVF, och Arvid Lindman bildade regering för andra gången. Även om valet

²⁴ Nilsson 2004, s. 147-148.

²⁵ Nilsson 2004, s. 161-162.

som fört regeringen till makten hade varit ett konfrontationsval fokuserade man på samförstånd och samhällsfred. Lindmans regering banade väg för flera betydelsefulla inslag i det som senare kom att bli folkhemmet och den svenska modellen, genom bland annat Arbetsdomstolens tillkomst och arbetsfredskonferensen. Trots detta blev dock inte regeringen speciellt långlivad, man stupade på försöket att höja spannmålstullarna och därefter bildade Ekman och de frisinna återigen regering 1930.²⁶

2.7. Social-Demokraten och Nya Dagligt Allehanda växer fram

Under 1800-talet och fram till tiden för första världskrigets slut expanderade den svenska dagspressen kraftigt. Utvecklingen möjliggjordes av en ökad bildningsnivå, en högre levnadsstandard, en stor befolkningstillväxt samt en liberalisering av yttrande- och tryckfrihetslagstiftningen.

Den socialdemokratiska pressen började växa fram under 1880-talet och *Social-Demokraten* grundades år 1885. De socialdemokratiska tidningarna mötte hårt motstånd, och pressfriheten fick vid flera tillfällen stå tillbaka. Inte mindre än 14 tryckfrihetsmål väcktes under åren 1887-1889, där socialdemokratiska tidningar anklagades för bland annat gudsförnekelse, smädande av ämbetsman och riksdag, hädelse och majestätsbrott. I nio av fallen utdömdes fängelsestraff, vilket innebar att ledande socialdemokratiska gestalter och redaktörer som Axel Danielsson, Hjalmar Branting och August Palm kom att tillbringa perioder i fängelse.²⁷ *Social-Demokraten* hade en mycket namnkunnig redaktörslängd, men ofta räckte varken tiden eller intresset till och därmed var tidningens ledning inget föredöme ifråga om journalistikens professionalisering. Dessutom hade man problem med motsättningar mellan olika fraktioner, vilka var särskilt påtagliga under Arthur Engbergs redaktörsperiod, kring tiden för valen 1928 och 1932.²⁸ Tidningen bytte år 1944 namn till *Morgontidningen* och lades ner år 1958.²⁹

Nya Dagligt Allehanda grundades i Stockholm år 1859 som en konservativ motvikt till *Aftonbladet*³⁰, och kom att spela en aktiv roll i den svenska politiken. Senhösten 1913 utmärkte man sig bland annat genom att gå längre än andra tidningar i den förtalskampanj mot

²⁶ Nilsson 2004, s. 163-167.

²⁷ Hedenborg och Kvarnström, s. 340-342.

²⁸ Per Rydén, *Den Svenska Pressens Historia III – Det moderna Sveriges spegel (1897-1945)*, Stockholm 2001, s. 158.

²⁹ Nationalencyklopedin (<http://www.ne.se/social-demokraten>).

³⁰ Nationalencyklopedin (<http://www.ne.se/nya-dagligt-allehanda>).

den liberale statsministern Karl Staaff som då pågick.³¹ År 1914 övertog Leon Ljunglund tidningens ekonomiska skötsel och därefter fram till början av 1930-talet upplevde *Nya Dagligt Allehanda* en framgångsperiod. Upplagan växte kraftigt (till över 50 000 exemplar) och man utgjorde ett betydande opinionsorgan, med en tydlig profil som kvalitetstidning. Utvecklingen vände dock under 1930-talet. Redan under första världskriget hade antidemokratiska åsikter gjort sig gällande i tidningen, och mellan 1934-1936 företrädde Ljunglund en pro-nazistisk och antisemitisk hållning som distanserade honom även från de trognaste vännerna inom Lindmans höger. Detta blev början på tidningens nedgång, och 1935 gick man in i en kris.³²

Efter en lång tids ekonomiska problem övertogs *Nya Dagligt Allehanda* av *Dagens Nyheter* hösten 1944, en stor del av personalen på tidningen övergick därmed till *Dagens Nyheter*s nya kvällstidning *Kvällsnyheterna*, som snart bytte namn till *Expressen*. Därmed försvann tidningen ur historien, och det sista numret utkom den 14 oktober 1944.³³

I internationell jämförelse så fick pressen i de nordiska länderna under 1900-talets början en mer central funktion som språkrör för de olika partierna, en funktion som de länge skulle behålla. Flera av partiledarna hade nära förbindelser med tidningarnas redaktörer och i exempelvis *Social-Demokratens* fall så var både Hjalmar Branting själv (fram till 1917) och därefter Per Albin Hansson huvudredaktör för tidningen.³⁴

2.8. Valrörelsen 1928 – ”Kosackvalet”

Andrakammarvalet år 1928, mer känt som ”kosackvalet”, skulle framförallt komma att bli ihågkommet för den hätska debatten och de skarpa motsättningarna mellan höger och vänster. Själva namnet ”kosackvalet” kommer från några affischer som högerns ungdomsförbund, nationella ungdomsförbundet, lät sprida under valkampanjen. Affischerna föreställer skräckinjagande ryska ockupationssoldater på svensk mark, och pryds av parollen ”En var som röstar på arbetarpartiet röstar för Moskva”, ett relativt försiktigt budskap jämfört med vissa av de andra affischer nationella ungdomsförbundet också spred under valkampanjen.³⁵

³¹ Gunilla Lundström, *Den Svenska Pressens Historia III – Det moderna Sveriges spegel (1897-1945)*, Stockholm 2001, s. 118.

³² Rydén, s. 221-222.

³³ Elisabeth Sandlund, *Den Svenska Pressens Historia III – Det moderna Sveriges spegel (1897-1945)*, Stockholm 2001, s. 376-377.

³⁴ Lundström, s. 49.

³⁵ Esaiasson, s. 146.

Valet kan med rätta betraktas som ett konfrontationsval. De socialdemokratiska kraven på kollektivavtalslag, skolreform och reform av arvsbatten provocerade de konservativa krafterna, och från högerens sida talade man om att en socialistisk samhällsordning skulle införas ifall Socialdemokraterna skulle vinna valet.³⁶

Hetsigheten i debattklimatet tog sig ibland aparta uttryck som ett överfall på Per Albin Hansson av en tidigare stamannställd furir vid Kungl Positionsregementet, som skedde i början av år 1928. Till följd av 1925 års försvarsbeslut hade regementet lagts ner, och majoren Adolf Wattring hade lovat fascisterna Konrad Hallgren att han skulle ge 100 kronor till den som klådde upp Per Albin Hansson (som var försvarsminister vid tiden för 1925 års beslut). Nu var emellertid Per Albin Hansson inte sämre på att slåss än att han kunde ge igen, och det hela slutade inte så lyckat för furiren – som fick stryk av Per Albin.³⁷

Bakgrunden till detta slagsmål var ännu en av kosackvalets stora frågor, försvarsfrågan. I kölvattnet av de stora utrikespolitiska och säkerhetspolitiska förändringarna som uppstått efter första världskriget kom det svenska försvaret under 1920-talet att i princip oavbrutet utredas.³⁸ Här fanns huvudsakligen två olika läger, där socialdemokraterna och de frisinna förespråkade nedrustning, medan höger och den militära ledningen satte sig emot. Mest radikala i sina nedrustningskrav var SAP.³⁹

Det redan nämnda försvarsbeslutet från år 1925 genomdrevs av de frisinna och SAP gemensamt. Beslutet, som i hög utsträckning var en kompromiss, kom att innebära omfattande nedrustningar.⁴⁰

Försvaret och dess framtid kom på så sätt att förbli en av mellankrigstidens stora politiska frågor i Sverige, och intog även en framträdande roll i andrakammarvalet 1928.

”Kosackvalet” var speciellt även ur andra aspekter, det utmärktes bland annat av stora tekniska framsteg inom kampanjarbetet. Såväl valfilmen som användandet av elektriska högtalare var nytt för 1928 års andrakammarval. Valet var också det första där väljarna kunde

³⁶ Mohlin, s. 3.

³⁷ Oredsson, s. 150.

³⁸ Oredsson, s. 127.

³⁹ Oredsson, s. 142.

⁴⁰ Oredsson, s. 133.

följa den politiska debatten via radio, till exempel direktsändes ett interpellationsmöte om svensk och internationell fredspolitik den 22 augusti.⁴¹

2.9. Valresultatet 1928

Andrakammarvalet 1928 blev en stor framgång för AVF, och för ytterlighetspartierna överhuvudtaget. Även kommunisterna gick framåt, samtidigt som SAP gjorde sitt nästan sämsta val under hela 1900-talet.⁴²

Valet innebar en kraftig mobilisering av väljarkåren, och valdeltagandet ökade från 53% (andrakammarvalet 1924) till 67,4% (andrakammarvalet 1928), och valrörelsen var på båda sidor mer omfattande än tidigare. Samtliga riksdagspartier fick fler röster, räknat i absoluta tal.⁴³

Valresultatet i procent (förändring i förhållande till föregående val i procentenheter inom parentes):⁴⁴

AVF	Bondeförbun.	Frisinnade	SAP	Kommunister	Liberaler
29,4% (+3,3%)	11,2% (+0,4%)	12,9% (0,1%)	(- 37% (- 4,1%)	6,4% (+2,8%)	3,0 (-0,9%)

2.10. Valrörelsen 1932 – ”Krisvalet”

Valet till riksdagens andra kammare år 1932 kom att präglas av den pågående världsekonomiska krisen och kreugerkraschen. Betydelsen av kreugerkraschen förstärktes när det framkom att den hade partipolitiska dimensioner. Det avslöjades att statsminister Ekman tagit emot ett bidrag på 50 000 kronor från Ivar Kreuger. Ekman betalade tillbaka och försäkrade att han inte tagit emot mer pengar, men snart kunde nitiska utredare visa att Ekmans namnteckning fanns på ännu en bidragscheck. Ekman tvingades avgå. Sex veckor före valdagen hade de frisinnade därmed förlorat sin partiledare.

Som tur var för de frisinnade drogs snart även de övriga partierna in i kreugerkraschen. Den man som av många betraktades som högerledaren Arvid Lindmans kronprins, Otto Järte, fick avsäga sig riksdagskandidaturen efter avslöjanden om hemliga tidningsaffärer med Kreuger. Det visade sig även att Ivar Kreuger gett lån till kommunistledaren Karl Kilbom, enligt Kilbom själv som tack för att han förmedlat kontakter med Sovjetunionen åt Kreuger. Inom

⁴¹ Esaiasson 1990, s. 147.

⁴² Oredsson, s. 151.

⁴³ Mohlin, s. 5.

⁴⁴ Schüllerqvist, s. 82.

socialdemokraterna var man oroliga sedan Per Albin Hansson, Arthur Engberg och Zeth Höglund befunnits vara omnämnda i Kreugers efterlämnade papper.

Osäkerheten i skuldfrågan innebar att partierna var försiktiga med att använda affären Ekman i valtal. ⁴⁵

Den modernisering inom kampanjarbetet som påbörjats år 1928 fortsatte inför valet år 1932. Bilskjutsarna till vallokalerna blev fler, satsningarna på direkta kampanjkanaler fortsatte, valaffischerna ökade i antal och valfilmen utnyttjades i ytterligare utsträckning. Detta kom också att få resultat. Det höga valdeltagandet från ”kosackvalet” inte bara bibehölls utan ökade ytterligare, från 67% till 69%. Detta innebar att partierna lyckats få 700 000 fler ”valskolkare” till valurnorna sedan de första demokratiska valen vid 1920-talets början. ⁴⁶

2.11. Valresultatet 1932

I 1932 års andrakammarval blev socialdemokraterna de stora vinnarna. Med 42% av rösterna gick partiet fram med 5 procentenheter. Framåt gick även bondeförbundet, som ökade med 3 procentenheter. Kommunisterna gjorde trots partisplittningen ett relativt bra val, de två kommunistpartiernas sammanlagda röstdel slutade på 8%, vilket var en uppgång med 2 procentenheter.

De frisinnade backade med 3 procentenheter, men med tanke på omständigheterna kunde det gått sämre och även för dem blev valet inte den katastrof man fruktat. Valets stora förlorare blev istället högern, som med endast 24% av rösterna (en minskning med 6 procentenheter) gjorde sitt dittills sämsta val någonsin. Framförallt tappade högern landsbygdsväljare till bondeförbundet. ⁴⁷

Valresultatet i procent (förändring i förhållande till föregående val i procentenheter inom parentes): ⁴⁸

AVF	Bonde- förbundet	Frisinnade	SAP	Kilboms- kommunister	Sillén- kommunister	Liberaler
23,5% (- 5,9%)	14,1% (+2,9%)	9,8% (-3,1%)	41,7% (+4,7%)	5,3% (-1,1%)	3% (+3%)	1,9% (- 1,1%)

⁴⁵ Esaiasson 1990, s. 152.

⁴⁶ Esaiasson 1990, s. 154.

⁴⁷ Esaiasson 1990, s. 156-157.

3. Analys

3.1. Riksdagsvalet 1928

3.1.1. Nya Dagligt Allehanda 1928

De flesta av *Nya Dagligt Allehandas* ledare från september år 1928 kan kopplas till valet och valrörelsen. Både socialdemokratin och den borgerliga vänstern kritiserades vid upprepade tillfällen.

I attackerna mot socialdemokratin använder tidningen ofta en ironisk ton. En av huvudlinjerna i *Nya Dagligt Allehandas* argumentation är att peka på det hyckleri som man menar att socialdemokraterna gör sig skyldiga till. Bland annat attackerar man några socialdemokratiska valbroschyrer, framförallt ”Trygghet och säkerhet åt Sveriges folk” skriven av Gustav Möller, och de reformer som broschyrerna argumenterar för. *Nya Dagligt Allehanda* kallar språket i broschyrerna ”patetiskt” och ifrågasätter finansieringen av de socialdemokratiska reformerna, som man menar kommer ske genom plundring:

Man presenterar förmögenheter på miljontals, för att icke säga miljarder, kronor, och man bjuder alla och envar att bara stiga på och taga för sig. Vi socialdemokrater knussla inte på slantarna. För ögonblicket ha vi visserligen inga, men ge oss bara majoritet, så skola vi plundra de rika och låta håvorna rikligt flöda.

Man menar också att Gustav Möller hycklar när han kallar arbetslöshetspolitiken inhuman, då han nämligen själv bär en betydande del av ansvaret för den förda arbetslöshetspolitiken:

Hr Möller kan tacka sin lyckliga stjärna för att hans uttalanden i allmänhet gå så absolut spårlöst förbi. Han vet, att risken för att arbetarna skulle komma ihåg vad han sagt eller tänkt för ett par tre år sedan är ytterligt ringa, och han är ej sen att begagna sig av valmansskarornas antagna minnesslöhet. Men det har denna gång gått med hr Möller som med bovarna i en bättre detektivroman; han har glömt en detalj, och en ganska betydelsefull sådan. Han har glömt, att den socialdemokratiska regering, han själv såsom socialminister tillhörde, under ett halvt års tid gjorde till sin den arbetslöshetspolitik, som nu får betyg på att representera höjden av hjärtlöshet och brutalitet.

⁴⁸ SCB: Riksdagsmannavalen åren 1929-1932, s. 54.

(http://www.scb.se/Grupp/Hitta_statistik/Historisk_statistik/Dokument/Valstatistiken/Valstatistik%20Riksdagsmannavalen%201929%201930%201931%201932.pdf)

Som exempel på detta tar man upp ett tal av Gustav Möller från den 27 januari år 1925, där denne ska ha sagt att det inom ramen för de gamla riksdagsdirektiven vore möjligt att föra en human politik. Även Möllers löfte om att socialdemokraterna ska ge ”verkligt rationell hjälp” till näringslivet kritiserar *Nya Dagligt Allehanda* som hyckleri:

Vi har sett ett och annat prov på huru den där ”verkligt rationella” hjälpen tar sig ut. Vi har sett, huru socialdemokraterna 1926 genom att som strutsen sticka huvudet i busken inför en annalkande fara bragte nöd och elände över alla de arbetare, som för sin utkomst äro beroende av sockerbetsodlingen. Vi har sett, huru de genom sitt motstånd mot tanken på skyddsåtgärder bragt den svenska järnhanteringen att förtvina och ställt tusentals människor i våra gamla brukssamhällen på bar backe. Och vi ha sett, till sist, huru de genom ömklig undfallenhet för de sovjetbesoldade medverkat till förlängningen av en arbetskonflikt, som kostat det svenska samhället bortåt hundratalet miljoner kronor i direkta förluster. Även den hjälpen åt näringslivet var ”verkligt rationell”, eller hur? Och ”human” mot arbetarna, inte sant?⁴⁹

Man avfärdar även den socialdemokratiska pressens attacker mot kommunisterna med att socialdemokraterna blivit nervösa för kommunistiska valvinster.⁵⁰ *Nya Dagligt Allehanda* skriver också att socialdemokraternas ledare gör sig skyldiga till ett ”måttlöst hyckleri” när de å ena sidan fördömer kommunisterna och å den andra bedriver ett valtekniskt samarbete med dem. Särskilt Arthur Engberg, *Social-Demokratens* chefsredaktör, anklagas för skenhelighet när man tar upp SAP:s samverkan med kommunisterna:

De borgerliga vilja förvandla de breda folklagren till ”ett till djurstadiet nedpressat underlag åt penningöverklassen”, heter en annan av hr Engberg utgiven paroll. Denna paroll är ingalunda att betrakta som någon ”excess”, något ”förtal”, någon ”skräckmålning”. Den är absolut sann. Vi ha hittills alltid haft borgerlig majoritet i riksdagen. Och har icke arbetarklassen undan för undan pressats djupare ned – mot djurstadiet? Ha icke arbetarnas löneförmåner blivit uslare? Har icke hela folkets levnadsstandard blivit lägre – än för 20 eller 50 år sedan? Hr Engberg kan säkert intyga det. Han är en ridderlig, ädel och sanningsälskande man. Ingenting är honom mera främmande än dubbelhet och hyckleri. Hans kärlek till friheten är oomtvistlig; han röstar ju under med hr Kilbom gemensam kartellbeteckning. Han är demokratins pålitligaste vapendragare; förty kunna bolsjevidiktaturens män i honom påräkna en säker bundsförvant. Måste icke den mannens harm över den borgerliga valpropagandan vara äkta?⁵¹

I en senare ledare ifrågasätter man om den socialdemokratiska politiken verkligen gynnar arbetarna överhuvudtaget. Nu menar man inte bara att SAP är hycklare, utan även att deras

⁴⁹ *Nya Dagligt Allehanda*, 1928, 3/9, ”Falsk humanitet”, ledare s. 3.

⁵⁰ *Nya Dagligt Allehanda*, 1928, 6/9, ”Socialistisk rampfeber”, ledare s. 3.

⁵¹ *Nya Dagligt Allehanda*, 1928, 14/9, ”Hyckleriet kulminerar”, ledare s. 3.

politik inte skapar några arbetstillfällen. *Nya Dagligt Allehanda* argumenterar för att den skattehöjning som SAP:s sociala reformer skulle kräva skulle leda till att produktionsmekanismen blev trögare, vilket skulle innebära att färre arbeten skapades. Istället framhåller man att om det offentliga utgifterna hålls inom ”rimliga gränser” får kapitalet ”användas till utvidgning av gamla företag eller igångsättande av nya istället för att skattevägen förbrukas på improduktiva ändamål”. Detta, betonar man, har varit erfarenheten av en borgerlig politik som med ”anmärkningsvärd framgång” höjt den gemensamma levnadsstandarden. Mycket av nöden och svårigheterna i samhället är istället socialismens fel, då den har ”fördärvat läget på arbetsmarknaden, minskat antalet arbetstillfällen och genom sin hetspropaganda försvårat det för näringslivets sunda utveckling nödvändiga samarbetet mellan företagare och anställda.”⁵²

Bengt Schüllerqvist skriver i ”Från kosackval till kohandel” att *Svenska Dagbladets* och *Nya Dagligt Allehandas* argumentationslinje under juli-september år 1928 kan sammanfattas med punkterna:

1. Det föreligger ett sovjetiskt hot mot Sverige.
2. Kommunisterna är ryssarnas ombud i Sverige och de håller på att beväpnas och organiseras militärt.
3. Socialdemokraterna och kommunisterna samarbetar. Egentligen är det inte någon större skillnad dem emellan.
4. Vinner Arbetarpartiet valet blir det som i Ryssland. De tar alla dina sparpengar. Se bara på stödmotionen (arvskatten)!⁵³

I min B-uppsats kom även jag fram till ungefär samma resultat gällande *Svenska Dagbladet*.⁵⁴ Argumentationslinjen återfinns även i *Nya Dagligt Allehandas* ledare från september år 1928. Bilden av kommunisterna som ryssarnas ombud i Sverige målas tydligt upp:

Ryska myndigheter närstående personer (Aleksandroff har enligt de av polisen överkomna upplysningarna fungerat som ”chef för handelsdelegationens konsulära avdelning i Sverige”) ha vidare uppviglat svenska arbetare till förödande arbetsstrider samt organiserat kommunistiska celler och tagit aktiv del i en revolutionär omstörtningpropaganda – Aleksandroff inskrevs i kommunistiska partiet 1920 och har varit ordförande i kommunistiska partiets östra distrikt i Stockholm.⁵⁵

⁵² *Nya Dagligt Allehanda*, 1928, 8/9, ”Gagnar socialismen arbetarnas intressen?”, ledare s. 3.

⁵³ Schüllerqvist, s. 81.

⁵⁴ B-uppsats, ”Själslig råhet” i ”Årorik valstrid”, s. 15-16.

I andra ledare tar tidningen upp socialdemokraternas och kommunisternas samverkan, även om man tror att socialdemokraterna har börjat ångra sig efter att ha insett att samarbetet varit ett taktiskt misstag.⁵⁶

En annan fråga, som kommer att få betydligt större utrymme på ledarsidorna i samband med 1932 års andrakammarval men som även dyker upp år 1928, är tullfrågan. *Nya Dagligt Allehanda* argumenterar för en tullvänlig linje. Ett av Göteborgsliberalernas främsta namn, direktör Björn Prytz, har uttalat sig till frihandelns försvar, och detta svarar tidningen på. *Nya Dagligt Allehanda* menar att man inte motsätter sig frihandel av princip, man hade gärna stöttat det om det var det system som allmänt tillämpades i världsekonomin. Tidningen anser dock inte att så är fallet, och som exempel tar man bland annat upp att till och med ”frihandelssystemets moderland” England förbereder en övergång till skyddstullsystemet. Enligt *Nya Dagligt Allehanda* är den svenska järnindustrin i stort behov av skyddstullar. Denna hotas annars av lönedumpning utomlands:

Av priset för handelsjärn utgöra de nedlagda totala arbetslönerna c:a 70 à 75 proc. En stor skillnad i de olika ländernas arbetslöner är därför av största betydelse för den internationella konkurrensen. Nu uppgå t. ex. de belgiska järnarbetarnas löner till endast cirka 45 procent av de svenska arbetarna. Differensen är oerhörd, och så länge den består, kan Belgien med lätthet kasta ut billigt handelsjärn på andra länders marknader. Den belgiska konkurrensen är f. ö. icke blott besvärande för de svenska handelsjärnverken, utan även för Englands och t. o. m. Tysklands.

Nya Dagligt Allehanda skriver sedan att man ”givetvis hoppas, att arbetslönerna inom de olika europeiska ländernas järnindustrier så småningom blir mera utjämnade”, exempelvis har de tidigare ganska låga lönerna i Tyskland stigit. Men tills detta skett behöver svensk järnindustri skydd mot den lönedumpningen, annars riskerar den att tyna bort:

Det kan mycket lätt hända, att våra handelsjärnverk om fem eller sex år äro fullständigt odugliga krymplingar, medan de nu så låga järnpriserna uppskörtats långt utöver den nivå, som f. n. skulle behövas för att hjälpa bruken på fötter igen.⁵⁷

Denna kritik riktade sig som nämnts mot en av Göteborgsliberalernas representanter. Det är inte bara SAP som kritiseras av *Nya Dagligt Allehanda*, utan även den borgerliga vänstern.

⁵⁵ *Nya Dagligt Allehanda*, 1928, 5/9, ”Måttet rågat”, ledare s. 3.

⁵⁶ *Nya Dagligt Allehanda*, 1928, 6/9, ”Socialistisk rampfeber”, ledare s. 3.

Utöver handelspolitiken kritiseras de frisinnade för att bedriva ”krypskytte på borgerliga marker”. Bakgrunden till anklagelserna är en artikel i den frisinnade tidningen *Svenska Morgonbladet* och ett reklamhäfte som de frisinnade delat ut. I artikeln i *Svenska Morgonbladet* uppmanas moderata män och kvinnor att rösta med de frisinnade, som där sägs vara det enda alternativet till en socialistisk-kommunistisk valseger, och i de frisinnades reklamhäfte figurerar en ”aktad moderat köpman” som förespråkar de frisinnades lista framför AVF:s dito inför andrakammarvalet. Detta upprör *Nya Dagligt Allehanda*, som menar att de frisinnade har satt krypskyttet på borgerliga marker i system. Man ifrågasätter även starkt att de frisinnade skulle vara ett alternativ för moderata väljare, då dessa i flera frågor samarbetat med ”ryssintressenternas allierade”, socialdemokratin.⁵⁸

En annan kritik mot den borgerliga vänstern kommer till uttryck när *Nya Dagligt Allehanda* vid några tillfällen framhäver AVF som det bästa alternativet inte bara för överklass-, men även för medelklassväljarna. Man lyfter fram högers kandidaten Erik Nygren, som genom bland annat sitt engagemang för köpmännens intressen enligt *Nya Dagligt Allehanda* står medelklassen närmre än statsminister Ekman.⁵⁹ Man menar även att de frisinnade står för en ”vingelpolitik” när de samarbetar med högern ibland och socialisterna ibland, medan AVF representerar en fast borgerlig politik.⁶⁰

Försvarsfrågan var som tidigare nämnts en av epokens stora frågor.⁶¹ I min B-uppsats konstaterade jag att denna fråga också togs upp i *Svenska Dagbladets* ledare från september.⁶² Så görs dock inte i *Nya Dagligt Allehanda*, där försvarspolitik och 1925 års försvarsbeslut inte omnämns.

En fråga som däremot tas upp är kristendomsundervisningen. *Nya Dagligt Allehanda* menar att det i skolans kristendomsundervisning blivit för mycket kyrkohistoria och för lite kristendom. Tidningen anser att undervisningen förändrats mycket utan att någon diskussion förts, och att det saknas religiös anda och fostran i undervisningen. Här kan anas en kritik av den ekmanska regeringen, då man menar att förändringarna som genomförts strider mot den

⁵⁷ *Nya Dagligt Allehanda*, 1928, 7/9, ”Herr Prytz och vår järnindustri”, ledare s. 3.

⁵⁸ *Nya Dagligt Allehanda*, 1928, 15/9, ”En underlig valparoll”, ledare s. 3.

⁵⁹ *Nya Dagligt Allehanda*, 1928, 4/9, ”En stark lista”, ledare s. 3.

⁶⁰ *Nya Dagligt Allehanda*, 1928, 20/9, ”Trekantsvalet”, ledare s. 3.

⁶¹ Oredsson, s. 127.

⁶² B-uppsats, s. 17.

allmänna opinionen i landet, och man menar att regeringen nu måste följa denna opinion, annars hotas kristendomen av andra religioner:

Då höga regeringen måst formellt falla undan för allmänna opinionens krav på att verklig religionsundervisning skall meddelas i Sveriges skolor, så lär folket icke finna sig i att detta läroämne uttorkas och inkapslas så starkt, att man, som Anna Sandström säger, kan tänka sig den möjligheten, att en framtida student vore mera bevandrad i fornpersisk eller muhammedansk troslära än i den kristna.⁶³

3.1.2. AVF:s budskap och argument 1928

Inför andrakammarvalet 1928 talade enligt tidigare forskning AVF om att en ”socialistisk samhällsordning” skulle införas om socialdemokraterna kom till makten.⁶⁴ Det genomgripande budskapet i AVF:s valmanifest från 1928 är också att det kommande riksdagsvalet kan gälla det borgerliga samhällets bestånd. Vänsterpartiernas (i detta fall troligen syftande på såväl socialdemokraterna och kommunisterna som de frisinnade och liberalerna) samverkan under den senaste mandatperioden har enligt AVF åstadkommit allvarliga skador på väsentliga delar av samhällslivet, bland annat genom arvslagen. Denna menar man innebär en begränsning av arvsrätten och en orättvis särbeskattning som slår hårt framförallt mot de fattigaste jordägarna.⁶⁵

Frågan om arvsrätten har utpekats som en av valets huvudfrågor⁶⁶ och förändringarna i arvslagen attackeras i pamfletten ”När staten tar, vad vi sparar”, skriven av kommunalordförande Albert Nilsson i Färnebo. Den proposition angående arvslagen som den frisinnade regeringen lagt är enligt pamfletten ett steg på väg mot fullständig socialisering:

Staten kommer nu givetvis att få ärva inte bara pengar utan även aktier, obligationer, egendomar, lösegendom m.m. Ett stort steg är taget mot den så efterlängtrade socialiseringen, ty statens ökade arvsrätt kommer säkerligen att inbringa åtskilligt per år.⁶⁷

”Arvsinskränknigen” syftar enligt Nilsson till att ”förvandla svenska medborgare till understödstagare”.⁶⁸ Han menar att lagen kommer innebära ”ökat onödigt arbete för statens befattningshavare” och att de administrativa kostnaderna kommer att bli stora, samtidigt tror han även att risken för att testamenträtten snart kommer att beskäras är stor.

⁶³ *Nya Dagligt Allehanda*, 1928, 9/9, ”Kristendomens konstiga omläggning”, ledare s. 3.

⁶⁴ Mohlin, s. 3.

⁶⁵ AVF:s valmanifest 1928.

⁶⁶ Mohlin, s. 8.

⁶⁷ Albert Nilsson, ”När staten tar, vad vi sparar”, Stockholm 1928, s. 1.

⁶⁸ Nilsson 1928, s. 2.

Men ännu värre än den frisinade regeringens förslag om arvslagen är socialdemokraternas hållning i frågan, då dessa enligt Nilsson vill gå ännu längre:

Jämsides härmed pågå strävandena att göra allt större intrång på den arvsrätt, som ännu lämnats orörd. Vi behöva blott tänka på socialisternas hållning till arvslagen, då de ville ta ännu ett steg längre än t.o.m. regeringen. Men främst skall man erinra sig deras motioner om förmögenhetskonfiskation på arvsbeskattningens väg. Här vill man även hugga in på barnens arvsrätt. Få de majoritet, komma redan inom några år icke ens våra barn få ärva föräldrarna utan staten tager tillgångarna.⁶⁹

Denna politik innebär enligt Nilsson att man går en mörk framtid till mötes:

Dessa framtidsutsikter, nämligen att staten kommer att taga vad folk arbetat ihop, gör det ekonomiska livet så osäkert. Arbetslust, omtanke och sparsamhet bli någonting meningslöst. Det hela gynnar lättja, liknöjdhet och slöseri, vilket drager med sig minskade skatteobjekt, ökad fattigvård, flera som på ålderns dagar behöva pensionstillägg och understöd. Den begränsade arvsrätten är kort och gott tärande på de produktiva krafternas livsnerv, helst som nog i framtiden alla, som skola sätta bo och börja livet, få starta med tomma händer och skuldsättning, medan staten tager deras rättmätiga arv och bortslösar det till ingen egentlig nytta. Men fattigdomen fördrages med jämnmot blott den delas av alla, d.v.s. om alla äro lika fattiga, säga socialdemokraterna.⁷⁰

I frågan om arvskatten och arvslagen kan vi notera hur man helt väljer att fokusera på ett av motståndarnas förslag, utan att något direkt motförslag ingår i AVF:s argumentation. Istället varnar man för följderna av motståndarnas idéer. Man menar att förändringarna kommer gynna lathet och att staten inte kommer kunna använda pengarna till något positivt. En skräckbild målas upp där känslomässiga exempel som handlar om barn och föräldrar används.

Andra delar av kritiken handlar om att man varnar för ett minskat entreprenörskap, vilket även visar sig i jordbruksfrågan. I AVF:s valmanifest menar man att jordbrukets och övriga näringars intressen har försumrats på ett sätt som lett till ”förlamad företagsamhet och varaktig arbetslöshet”.⁷¹ Man gör en tydlig koppling mellan minskad företagsamhet och arbetslöshet.

⁶⁹ Nilsson 1928, s. 3-4.

⁷⁰ Nilsson 1928, s. 4.

⁷¹ AVF:s valmanifest.

Även hotet från socialismen betonas i valmanifestet, SAP samverkar med de från Sovjetunionen ”besoldade kommunisterna – som fostra barnen till hat mot kristen tro och fosterland och som vilja omstörta samhället med våld”, högerargumentet om SAP:s samarbete med kommunisterna hör som bekant till vad den tidigare forskningen uppmärksammat.⁷² Man varnar också för fackföreningarnas växande makt, som hotar att ”förkväva arbetets och näringarnas frihet” med sina ”ohöjda monopolsträvanden och upprörande stridsmetoder”.⁷³ Fackföreningarna framställs på ett mycket negativt sätt och man använder bildspråk för att måla upp dem som ”kvävande” och frihetsfientliga.

Valmanifestet avslutas med att högern radar upp ett program med flera punkter som man uppmanar väljarna att samla sig kring, där man talar om skärpta tag mot inhemska och utländska ”omstörtningselement”, värnande om äganderätten, kraftiga stödåtgärder för jordbruket, skattesänkningar, revision av skolbeslutet, ”ungdomens fostran på den kristna livsåskådningens grund” och en ny utredning av ”vårt försvarsproblem”. Man kräver även att skattebetalningens fullgörande ska bli ett rösträttsvillkor.⁷⁴

Idéerna i valmanifestet stämmer väl överens med de frågor som *Nya Dagligt Allehanda* tar upp i samband med valet, exempelvis ifråga om kristendomsundervisningen⁷⁵ och kraven på skärpta tag mot utländska revolutionärer.⁷⁶

En av punkterna i valmanifestet, ”Skattebetalningens fullgörande som rösträttsvillkor”, utgör också ämnet för AVF:s pamflett ”Skola de som icke betala sina skatter beskatta oss andra?” från samma valrörelse.

Det grundläggande argumentet i denna pamflett är att det ska råda motsvarighet mellan rättigheter och skyldigheter. Man skriver att denna princip sedan gammalt gällt i svenskt rättsmedvetande, men så är det inte längre:

Så var det fordom. Så var det så sent som före 1918 års författningskupp, då socialdemokrater och frisinnade begagnade en upprörd tids nöd till att hetsa sig till ett utplånande av sambandet mellan rätt och plikt i fråga om en av de medborgerliga rättigheterna, rätten att delta i rådslag inom stat och kommun.⁷⁷

⁷² Mohlin, s. 9.

⁷³ AVF:s valmanifest 1928.

⁷⁴ AVF:s valmanifest 1928.

⁷⁵ *Nya Dagligt Allehanda*, 1928, 9/9, ”Kristendomsundervisningens konstiga omläggning”, ledare s. 3.

⁷⁶ *Nya Dagligt Allehanda*, 1928, 5/9, ”Måttet rågat”, ledare s. 3.

⁷⁷ AVF, ”Skola de som icke betala sina skatter beskatta oss andra?”, Stockholm 1928 s. 1.

Citatet rymmer något mer än bara ett argument för revision av beslutet och skattestreckets återinförande (skattestrecket innebar att väljare som inte betalat sin skatt förlorade sin rösträtt). Där märks en mycket negativ bild av det som idag allmänt betraktas som en del i demokratin genomförande i Sverige, och denna negativa demokratisyn tas även upp av Torbjörn Nilsson i ”Mellan arv och utopi”. Där skriver han att kritiken (och i vissa fall avskyn) mot demokratin skulle leva kvar i delar av högern till en tid efter år 1935.⁷⁸ I frågan om skattestreckens återinförande ser vi också ett exempel på ett eget konkret politiskt förslag från AVF:s sida, där man fokuserar på den egna politiken och inte på motståndarnas. Framförallt är det vissa principer och moraliska resonemang som lyfts fram som argument. Man citerar Arvid Lindman, som i ett tal i Hässelbyholm den 11 juli menar att de som inte betalar sin skatt utnyttjar rösträtten för att skaffa sig andra fördelar som skattebetalarna får betala:

Om det en gång i tiden låg sanning i medborgarsångens ord, att ”det är skam, det är fläck uppå Sveriges banér, att medborgarrätt heter pengar”, så är det icke mindre skam och fläck, att det i demokratiens och den allmänna rösträttens Sverige finns gott om människor, som samvetsgrant tillgodogöra sig samhällets alla förmåner, både kommunala och statliga, som icke akta för rov att med sin röst inverka på sammansättningen av de beslutande kommunala och statliga korporationerna, kanske i avsikt att bereda sig själva och närstående ytterligare fördelar på det allmännas bekostnad, för att sedan, när de ekonomiska konsekvenserna för deras del av de fattade besluten komma till synes på skattsedlarna, lika samvetsgrant undandraga sig dessa genom att underlåta att betala sin skatt.⁷⁹

Man tar i pamfletten upp en undersökning från fem olika rotar i Stockholm, där man undersökt hur många som skulle förlora sin rösträtt om högerns förslag om ett 3-årigt skattestreck infördes. Av tabellen framgår bland annat att väljarna i den rote där flest skulle förlora rösträtten (14,03% av väljarna) röstade 73,5% socialistiskt, medan i den rote där minst andel av väljarna skulle förlora sin rösträtt (1,59% av väljarna) röstade bara 18,82% socialistiskt. Detta förklarar enligt pamfletten varför socialisterna motsätter sig skattestrecket.⁸⁰ Man utmålar motståndarsidans ställningstagande i rösträttsfrågan som taktiskt, medan man anser sig ha den moraliska rätten på sin egen sida.

Även i AVF:s pamflett ”Forntid och Framtid” kommer frågan om demokratin upp. Denna pamflett har en annan utformning än de tidigare nämnda, och är indelad i olika avsnitt. Ett

⁷⁸ Nilsson 2004, s. 130.

⁷⁹ AVF, ”Skola de som icke betala sina skatter beskatta oss andra?”, Stockholm 1928 s. 3.

avsnitt i pamfletten är skriven av lektorn Fredrik Sandwall från Örebro, som menar att högern i större utsträckning måste anpassa sig efter demokratin:

Såsom borgerlighetens stora huvudparti måste högern djupt känna sitt ansvar. Vi få inte stå stilla. Vi måste ledande gripa in och söka länka utvecklingen. Snart dör det parti, som förfaller till negativism. Liv heter arbete och framsteg. Demokratien är genomförd. Vi ha att acceptera den. Det är icke förnämt, icke fint, det är oansvarigt och pliktförgätet att skruda sig i kulturtrött ”parlamentsleda” och ”partileda”.⁸¹

Ström vill att högern ska bli ”det stora folkpartiet på nationell grund, partiet, som vill bygga framtiden på gången tid enligt den organiska utvecklingens linjer”. Pamfletten innehåller även tre andra avsnitt: ett avsnitt där man återger dikten ”Efter Maraton” av K. G. Ossiannilsson som handlar om en antik strid, ett annat avsnitt som handlar om att vapnen i den svenska militären bör moderniseras och ett avsnitt som varnar för konsekvenserna av en socialistisk valseger och uppmanar väljarna att rösta på AVF. Bilden man där målar upp av konsekvenserna av en socialistisk valseger är snarlik den som målas upp i valmanifestet:

Läs det socialistiska programmet och se där vad som då skulle följa. Skulle det realiseras, då bleve vårt folk utarmat av skatter och pålagor samtidigt som vårt land skulle bli lagt värnlöst genom avrustning. – Och om första kammaren sade nej till allt ”reformerandet”, då stode nya författningsstrider för dörren. Ingen god medborgare kan väl önska dem åter med all sin söndring och bitterhet.⁸²

Här tas återigen skatterna och försvaret upp i debatten. Dessutom varnar man för att nya författningsstrider skulle kunna bli följderna av en socialdemokratisk valframgång, vilket skulle kunna ses som en antydning om att väljarna om inte annat av taktiska skäl bör avstå från att stödja SAP.

3.1.3. Social-Demokraten 1928

Social-Demokraten riktar i huvudsak sin kritik och sina argument mot borgerligheten, men även kommunisterna attackerades vid upprepade tillfällen starkt. *Social-Demokraten* anklagar dem för att argumentera för avrustning vid tiden för valen, men mot avrustning under tiden mellan valen. Man bemöter även en anklagelse från den kommunistiska tidningen *Folkets Dagblad Politiken*, som hävdade att anslagen till försvaret ökar med varje socialdemokratisk

⁸⁰ AVF, ”Skola de som icke betala sina skatter beskatta oss andra?”, Stockholm 1928 s. 5-6.

⁸¹ Fredrik Sandwall, avnitt i ”Fortid och Framtid”, Stockholm 1928, s. 2.

⁸² AVF, avnitt i ”Fortid och Framtid”, Stockholm 1928, s. 4.

ledamot. *Social-Demokraten* lyfter fram 1925 års försvarsbeslut som motbevis mot påståendet. Detta ställer man i kontrast till Sovjetunionen, som samtidigt genomfört en militär upprustning.⁸³ SAP hade som tidigare nämnts innan valet 1928 sedan länge arbetat för militär nedrustning och varit drivande i 1925 års försvarsbeslut, som inneburit stora nedskärningar.⁸⁴

Ett tema i högerargumentationen under valrörelsen 1928 är som vi tidigare sett SAP:s samverkan med kommunisterna. I *Social-Demokraten* hävdar man istället att det är AVF som i praktiken hjälper kommunistpartiet. Enligt tidningen har ”Högerns till sannskyldigt hysteri uppdrivna hetsande med bolsjevikfaran” inneburit inte bara ett mobiliserande av borgerliga reserver. Borgerligheten har gynnat kommunisterna genom att framställa dem som ett större hot än vad de är. Samtidigt har kommunisternas ”lögn- och förtalskampanj” mot socialdemokratin inneburit ”splittring och förvirring i arbetarleden”, vilket i sin tur gynnat borgerligheten. *Social-Demokraten* ifrågasätter att de borgerliga verkligen fruktar en växande kommunism, då en sådan enkelt kan hållas tillbaka med ”polissablar och fängelsestraff”. Det verkliga motståndet kommer från laglydiga socialdemokrater. De som verkligen har ett intresse av att kommunismen bekämpas och även kan bekämpa den är därför socialdemokratin.⁸⁵

Bengt Schüllerqvist har skrivit att den socialdemokratiska pressen höll igen mot kommunisterna, då den huvudsakliga måltavlan var de frisinnade och statsminister Ekman. En förändring ska dock ha skett de sista veckorna innan valet. Då skärptes den socialdemokratiska kritiken mot kommunisterna, och Schüllerqvist framhåller ett möte den 5 september med *Social-Demokraten*s chefsredaktör Arthur Engberg som en startpunkt för ett stort angrepp.⁸⁶ Som jag redan konstaterade i min B-uppsats ger ledarna i *Social-Demokraten* en något annorlunda bild, då det framförallt är innan den 5 september som man där attackerar kommunisterna.⁸⁷ Den 5 september var inte startpunkten för en stor antikommunistisk offensiv i *Social-Demokraten*, men det är möjligt att *Social-Demokraten* låg i framkant beträffande kritiken mot kommunismen. Dess chefsredaktör Arthur Engberg var känd för att inta en klart anti-kommunistisk hållning.⁸⁸

⁸³ *Social-Demokraten*, 1928, 3/9, ”Bolsjevikerna och militarismen”, ledare s. 4.

⁸⁴ Oredsson, s. 133.

⁸⁵ *Social-Demokraten*, 1928, 24/9, ”Högern och bolsjevikerna”, ledare s. 4.

⁸⁶ Schüllerqvist, s. 80-81.

⁸⁷ B-uppsats, ”Själslig råhet” i ”Årorik valstrid”, s. 21.

⁸⁸ Schüllerqvist, s. 79.

Ifråga om avtalslagstiftningen kritiserar *Social-Demokraten* såväl de borgerliga som kommunisterna. Man skriver att LO:s beslut att inte säga upp de befintliga avtalslagarna, trots den ”tvångslagstiftning” som statsminister Ekman genomfört, visar på att den borgerliga anklagelsen om att arbetarrörelsen håller på att ”bolsjeviseras” är falsk. Beslutet visar enligt tidningen på ett värnande om den svenska arbetsfreden från LO:s sida, och man menar rentav att LO möjligen värnar svenskt näringsliv mer än borgerligheten eftersom man trots ”tvångslagstiftningen” bevarar sitt lugn och inte låter sig provoceras.⁸⁹ I en senare ledare argumenterar man för LO:s beslut som ett svar på kommunistisk kritik. Kritiken kommer från den kommunistiska tidningen *Folkets Dagblad Politiken*, som krävt avtalsuppsägning och vill ha ut ”tvångslagstiftarna” och ”deras hjälpare” ur riksdagen. *Social-Demokraten* går till motoffensiv, *Folkets Dagblad Politiken* kallas för ”det förljugna bladet”, och man svarar:

Det sistnämnda kan man utan vidare underskriva. Ut med tvångslagstiftarna ur riksdagen och deras medhjälpare b o l s j e v i k e r n a, reaktionens och tvångslagstiftningens värsta bakblåsare i vårt land.

Från *Social-Demokratens* sida menar man att *Folkets Dagblad Politiken* struntar i vad som är bäst för arbetarna, och att de ser själva striden som huvudsaken och vad som i själva verket kan vinnas på striden bara som en bisak. I citatet ovan ser vi också hur *Social-Demokraten* återigen gör kopplingar mellan högern och kommunisterna i sin argumentation. Från *Social-Demokratens* sida betonar vikten av pragmatik och att de konkreta resultaten måste komma i första hand:

Det finns naturligtvis många arbetargrupper, vilkas usla löner och övriga arbetsvillkor mycket väl motiverade en avtalsuppsägning och man kan ta för givet att uppsägning kommer att ske i en del fall. Men här gäller det som vanligt att noga pröva förutsättningarna för en dylik åtgärd, att lugnt och sakligt överväga de för handen varande möjligheterna att nå ett resultat. Äro de tillfinnandes, böra arbetarna självklart ej försumma tillfället att förbättra sin ställning. Men att rusa iväg i blindo bör man akta sig för. Det länder icke arbetarna till någon nytta, men det nedsätter fackförbundens anseende både inåt och utåt.

Tidningen skriver att SAP och LO kommer att bekämpa Ekmans lagstiftning, men man kommer att göra det ”på konstitutionell väg, med de medel som den demokratiska författningen skänkt oss”⁹⁰, vilket kanske kan ses som ett svar till en borgerlighet ifärd med att försöka undergräva SAP:s demokratiska trovärdighet. *Social-Demokratens* kritik mot

⁸⁹ *Social-Demokraten*, 1928, 3/9, ”Malplacerat jubel” ledare s. 4.

⁹⁰ *Social-Demokraten*, 1928, 1/9, ”Representantskapets uttalande”, ledare s. 4.

”tvångslagarna” har nämnts även i den tidigare forskningen. Bland de socialdemokratiska tidningarna rådde ingen total enighet i frågan och en annan socialdemokratisk tidning (*Ny Tid*) drev till exempel inte en lagstiftningsfientlig linje.⁹¹

Demokratin är ett ämne som tas upp i *Social-Demokraten*s argumentation vid flera tillfällen. Man tar upp högers tidigare motstånd mot författningsändringarna och mot demokratis införande, vilket ställs i kontrast mot SAP som lyfts fram som de enda sanna försvararna av den svenska demokratin. *Social-Demokraten* tar upp att AVF vill begränsa rösträtten genom att återinföra skattestrecken, och man skriver att den borgerliga samlingen för att nå långsiktig framgång är beroende av en sådan reform:

Erfarenheten från tiden före rösträtsreformen gav vid handen, att skattestrecken voro det säkraste och bästa värnet för borgerlighetens maktställning i parlamentet. En politik som i levande gärning och icke bara i frasen vill förverkliga den borgerliga samlingens mål, den måste därför – det är hr Lindmans obevekliga slutsats – aktualisera frågan om skattestreckens återinförande. Hr Lindman kan hänvisa till, att hans parti i sitt valmanifest rest detta krav. Han kan hänvisa till att hans parti konsekvent och energiskt betonat, att all borgerlig samling är ett bygge på lösan sand, så länge man utan vidare till valurnan släpper fram de arbetarmassor, som redan utgöra den faktiska majoriteten i riket.⁹²

Högers ställningstagande beror alltså på taktik enligt *Social-Demokraten*, på samma sätt som AVF i en av sina pamfletter motiverade SAP:s motstånd till skattestrecken med att de som inte betalar skatt röstar socialistiskt. En viss likhet i sättet att argumentera finns med andra ord. *Social-Demokraten* menar att högermotståndet mot demokratin inte tillhör det förflutna, högern väntar bara på ett lämpligt tillfälle att slå till:

Högern drömmer ingalunda om att konservera sådana institutioner som allmän rösträtt och åttatimmarsdag. Den bidar ett lägligt tillfälle att vrida utvecklingens visare ett stycke tillbaka och hoppas också få detta tillfälle, om valresultatet blir en seger för den borgerliga samlingen.⁹³

*Social-Demokraten*s återkommande argumentation om den antidemokratiska högern har inte uppmärksamats i den tidigare forskningen, bortsett ifrån att jag själv nämnde den i min B-

⁹¹ Oredsson, s. 147.

⁹² *Social-Demokraten*, 1928, 12/9, ”Vart man syftar”, ledare s. 4.

⁹³ *Social-Demokraten*, 1928, 15/9, ”Från ord till handling”, ledare s. 4.

uppsats.⁹⁴ I *Social-Demokratens* ledare under september 1928 utgör argumentationen ett återkommande tema.

Vid två tillfällen innan valet tar *Social-Demokraten* upp kristendomsundervisningen i skolan, varav en är ett svar på *Nya Dagligt Allehandas* ledare från den 9 september, som nämnts tidigare. *Social-Demokraten* är starkt kritisk till det utvidgande av den obligatoriska kristendomsundervisningen som den ekmanska regeringen fattat beslut om. Man menar att beslutet visar på en högervändning bland liberalerna, och ett försvagande av den borgerliga vänstern. Ledaren ”Teologisk nitälskan i N.D.A.” inleds med orden:

Den Ekmanska regeringens tilltag att i strid mot riksdagens direktiv och sina egna sakkunnigas förslag göra kristendomen obligatorisk även på gymnasiet överstadium och öka kärnämnenas antal från fyra till fem, var utan tvivel ett led bland många andra i dess under sista året allt tydligare orientering åt höger. Men om hrr Ekman och Almqvist inbilla sig, att de därmed tillfredsställt Lindmanshögern eller Morgonbladselementen inom sitt eget parti, så bedraga de sig svårligen. Vad man på det hållet önskar och kräver, är allom bekant, och behöver man en påminnelse om den reaktionära och kulturfientliga karaktären hos detta slags skolpolitik, så räcker det att läsa N. D. A:s ledare i söndagsnumret.⁹⁵

Social-Demokratens och *Nya Dagligt Allehandas* syn på regeringens beslut skiljer sig drastiskt åt, trots att båda intar en negativ hållning.

Även i ”Hr Almqvists breddside” kritiserar man den ekmanska regeringens beslut. Denna ledare anknyter till tidningens anklagelser om att borgerligheten skulle vara odemokratisk, genom att man hävdar att beslutet bryter mot ”de enklaste parlamentariska och demokratiska grundsatser” och ”att regeringen handlat antiparlamentariskt och antidemokratiskt”.⁹⁶ Av den tematik man kan hitta i *Social-Demokratens* ledare tillhör argumentationen om en antidemokratisk borgerlighet de mest återkommande. Det är en argumentation som framförallt syftar till att smutskasta motståndarna, snarare än att framhäva den egna politiken.

Den ekonomiska politiken är ett annat ämne som tas upp i *Social-Demokratens* ledare. I ledaren ”Inkomstfördelningen” argumenterar man för arvsskatten. Det är ett svar på den kritik mot arvsskatt som nationalekonomen Gustav Cassel skrivit i *Svenska Dagbladet* några dagar tidigare. Han menar i denna ledare att arvsskatt kommer att ha förödande konsekvenser för

⁹⁴ B-uppsats, ”Själslig råhet” i ”Årorik valstrid”, s. 20-24.

⁹⁵ *Social-Demokraten*, 1928, 10/9, ledare s. 4.

⁹⁶ *Social-Demokraten*, 1928, 4/9, ledare s. 4.

arbete och sparsamhet,⁹⁷ medan man i *Social-Demokraten* menar att effekten kommer vara den motsatta. För att styrka detta hänvisar man till en officiell engelsk utredning, som kommit fram till att en arvskatt utformad på rätt sätt skulle ha en positiv effekt i detta avseende. Därutöver bemöter man även påståendena från högerhåll om att det skulle röra sig om en total egendomskonfiskation:

Och det är icke meningen att skrapa bort all egendom, som råkar häfta vid en människa, allra minst den som skapats genom eget arbete. Det är icke meningen att topphugga alla inkomster ned till en jämn slätstruken nivå, men det är meningen att ta bort alla de oförtjänta inkomster, som komma mången till del, som ingenting gjort för att förtjäna dem. Det är meningen att sätta alla i stånd att skaffa bättre inkomster och gärna stora, i fall det utförda arbetet berättigar till det.

Utan arvsskatt menar man däremot att det finns en risk att ”en ärftlig finansaristokrati” uppstår, som inte skulle göra någon nytta överhuvudtaget.⁹⁸ När *Social-Demokraten* argumenterar för arvskatten framhäver man den egna politikens fördelar, men man gör det som ett svar på kritik som kommit från högerhåll. Kanske kan det ses som ett tecken på att socialdemokratin för tillfället befann sig på defensiven och inte innehade initiativet?

3.1.4. SAP:s budskap och argument 1928

Det framgår tidigt att den sociala reformpolitiken intar en framträdande roll i den socialdemokratiska argumentationen inför valet. Den ges stor plats i det socialdemokratiska valmanifestet, och Gustav Möllers valbroschyr fokuseras nästan helt kring detta ämne. I valmanifestet menar SAP att den sociala reformpolitiken ”försumpats” under den gångna mandatperioden, och detta visar på behovet av en arbetarmajoritet i riksdagens andra kammare.

Man föreslår ökade statsbidrag till sjukvården och förlängd sjukhjälpstid för att förbättra sjukförsäkringen, en höjning av folkpensionen så att gamla och sjuka inte ska behöva söka stöd hos fattigvården, och att en arbetslöshetsförsäkring ska införas för att komplettera den nuvarande socialförsäkringen. Man vill även införa moderskapsunderstöd och en moderskapsförsäkring för att hjälpa kvinnor som precis fött barn, och ”rimlig hjälp” till änkor med minderåriga barn. Därutöver vill man att socialförsäkringen ska kompletteras med en

⁹⁷ B-uppsats, ”Själslig råhet” i ”Årorik valstrid”, s. 18.

⁹⁸ *Social-Demokraten*, 1928, 18/9, ”Inkomstfördelningen”, ledare s. 4.

försäkring mot yrkessjukdomar, och att den ska omorganiseras så att dess olika grenar ska kunna ”lätt och friktionsfritt samverka med varandra”.⁹⁹ Någon större argumentation för de sociala reformer som föreslås lyfts dock inte fram. Argumenten hittar vi däremot hos Gustav Möller. I ”Trygghet och säkerhet åt Sverges folk!” hävdar han att otryggheten i det moderna samhället gör livet till ett ”Gehenna” för människorna, och trygghet kan enligt Möller i längden inte garanteras på annat sätt än genom ett socialförsäkringssystem:

Samhället kan förbättra de hygieniska förhållandena, men det kan icke avskaffa sjukdomarna. Samhället kan föreskriva säkerhetsanordningar i fabriker, men det kan icke hindra olycksfall. Samhället kan till exempel genom 8-timmars arbetsdag bidra till att förslitningen av kropparbetarens arbetskraft försiggår i långsammare tempo, men det kan icke upphäva verkningarna av ålderdomens inträdande. Samhället kan genom vissa åtgärder, t. ex. genom sin valutapolitik, bidra till att stabilisera arbetsmarknaden, men det kan icke avskaffa konjunktursskiftningarna och därav följande oregelbundenhet i tillgången på arbetstillfällen. Samhället skulle kanske kunna men bör icke lägga hinder i vägen för den tekniska utvecklingen, som gagnar medborgarnas stora flertal, men ofta under en övergångsperiod sänder något hundratal eller tusental ut i arbetslöshet.¹⁰⁰

Möller beskriver det som en uppgift av historisk betydelse för socialdemokratin:

Ur socialdemokratisk synpunkt kan ingen uppgift efter den allmänna rösträttens erövring och 8-timmarsdagens genomförande vara angelägnare än att skapa ett socialförsäkringssystem som skänker en verklig känsla av trygghet och säkerhet åt landets medborgare.¹⁰¹

Reformerna kommer enligt Möller till stor del att kunna finansieras genom minskade fattigvårdskostnader. Han nämner att många andra europeiska länder redan genomfört det som vissa i Sverige påstår är ekonomiskt omöjligt, och kallar själv Sverige för ”ett av de mest efterblivna länderna i Europa” ifråga om socialförsäkringens ordnande. Möller lägger stor vikt vid att socialförsäkringsreformerna kommer att gynna hela folket lika mycket, med undantag för de allra största inkomsttagarna i landet.¹⁰² Detta kan tyda på att man försökte utvidga SAP:s väljarunderlag till att omfatta fler grupper än arbetarklassen redan vid 1928 års riksdagsval, vilket i så fall går emot tidigare föreställningar. Bland annat har Stig-Björn

⁹⁹ SAP:s valmanifest 1928.

¹⁰⁰ Gustav Möller, ”Trygghet och säkerhet åt Sverges folk!”, Tidens förlag 1928, s. 3-4.

¹⁰¹ Möller 1928, s. 5-6.

¹⁰² Möller 1928, s. 27-28.

Ljunggren hävdar att detta inte sker förrän på 1930-talet.¹⁰³ När Möller tar upp utvecklingen i andra länder skapar han en bild av socialförsäkringsreformerna som en del i en fortlöpande moderniseringsprocess, en argumentation som skulle kunna rikta sig till fler grupper än arbetarklassen.

En annan fråga som tas upp i valmanifestet är jordbruksfrågan. SAP menar att staten aktivt ska gå in och medverka i skapandet av nya jordbruk och utvidgandet av mindre jordbruksenheter, vilket ska ske genom uppstyckning av lämpliga större egendomar ”i enskild eller allmän ägo”. På detta sätt ska lantarbetare och andra obemedlade jordsökande kunna komma i besittning av jord att bruka.¹⁰⁴ Genom förslaget om uppstyckning kommer ett klassperspektiv in i SAP:s förslag som skiljer det från AVF:s mer ospecificerade tal om ”kraftiga stödåtgärder till jordbruket” i deras valmanifest. Det verkar dock råda konsensus mellan de bägge partierna att jordbruket ska ges kraftigt stöd, vilket kanske kan ha att göra med att en stor del av befolkningen fortfarande levde på landsbygden vid 1920-talets slut.

SAP argumenterar i sitt valmanifest för ”ett nedbringande av de militära rustningarna”. Man menar att den moderna militärtekniska utvecklingen, med luft- och gaskrig, ”skapar nya problem, som måste föranleda en snar förnyad omprövning av hela vårt militärväsendes ändamålsenlighet”.¹⁰⁵ Även Gustav Möller nämner militären, och skriver att högern kommer att använda de pengar som SAP vill lägga på socialförsäkringarna för militära ändamål istället om de får makten.¹⁰⁶

I slutet av valmanifestet utpekas social och ekonomisk demokrati som det övergripande målet för den socialdemokratiska politiken:

Socialdemokratins stora uppgift är en fullkomning av samhällets demokratisering. Det politiskt demokratiska samhället måste fyllas av den sociala och ekonomiska demokratiens innehåll. Endast därigenom kan demokratiens form förvandlas till en demokratiens verklighet.¹⁰⁷

¹⁰³ Stig-Björn Ljunggren, *Socialdemokratiska reflektioner 11: Är socialdemokratin vänster?* (<http://www.ljunggren.com/?p=433>).

¹⁰⁴ SAP:s valmanifest 1928.

¹⁰⁵ SAP:s valmanifest 1928.

¹⁰⁶ Möller 1928, s. 7.

¹⁰⁷ SAP:s valmanifest 1928.

Återigen framställer man socialdemokratin som en slags bärare av moderniteten, som ska fullfölja den utveckling som redan påbörjats. För att förverkliga de stora målen förespråkar SAP att stora naturresurser som skogar, gruvor och vattenfall ska förstatligas, att ”en moderniserad arvsbeskattning i egendomsutjämnande syfte” ska införas, att arbetarna inom produktionen ska tillförsäkras inflytande inom företagen och att man genom statens affärsbankrörelse ska stävja ”storfinansens övermakt inom näringslivet”.

Det är en ton som skulle kunna bedömas som ännu mer politiskt radikal än den som under september år 1928 framkommer i *Social-Demokratens* ledare, vilket är anmärkningsvärt då Arthur Engberg som var redaktör för *Social-Demokraten* tillhörde partiets vänsterflygel. Detta tyder på att vänsterfalangen verkligen hade ett mycket stort inflytande i partiet vid tiden för ”kosackvalet”, vilket bland annat Bengt Schüllerqvist menat.¹⁰⁸

3.2. Riksdagsvalet 1932

3.2.1. Nya Dagligt Allehanda 1932

I den tidigare forskningen har ”tullfrågan” utpekats som den största enskilda stridsfrågan inför andrakammarvalet 1932.¹⁰⁹ I *Nya Dagligt Allehandas* ledare inför valet 1932 är Sveriges handelspolitik också mycket riktigt ett återkommande tema. Man ger en kort överblick över den svenska utrikeshandeln¹¹⁰, går igenom de olika protektionistiska metoder staterna under den ekonomiska krisen använder för att skydda sina handelsintressen¹¹¹ och redogör detaljerat för Sveriges handel med Tyskland och England.¹¹²

Tidningen drar inte på ett tydligt sätt in de olika politiska partierna i dessa ledare, och man lyfter fram både för- och nackdelar med exempelvis högre tullar. De egna handelspolitiska åsikterna framgår tydligare i andra ledare, där man kritiserar den frisinnade krispolitiken och handelspolitiken för att vara passiv:

Med korslagda armar ha hr Hamrin och hans meningsfränder åsett, huru handelsbalansen försämrats och krisen gripit in över ständigt nya områden. Kravet på en aktiv handelspolitik, ett aktivt omhändertagande av

¹⁰⁸ Schüllerqvist, s. 202-204.

¹⁰⁹ Esaiasson, s. 156.

¹¹⁰ *Nya Dagligt Allehanda*, 1932, 2/9, ”Sveriges utrikeshandel”, ledare s. 3.

¹¹¹ *Nya Dagligt Allehanda*, 1932, 3/9, ”Handelspolitikens moderna arsenal”, ledare s. 3.

¹¹² *Nya Dagligt Allehanda*, 1932, 6/9, ”Vår handel med Tyskland”, ledare s. 3; *Nya Dagligt Allehanda*, 1932, 8/9, ”Vår handel med England”, ledare s. 3.

det svenska näringslivets intressen, har avvisats med förakt som ett uttryck blott för protektionistvanvett och hysteri.¹¹³

Här framträder tydligt att *Nya Dagligt Allehanda* förespråkar en aktiv tullpolitik, en politik som man också lyfter fram som den ekonomiska krisens lösning (vilket jag återkommer till).

I en annan ledare inleder *Nya Dagligt Allehanda* med att ge sin syn på hur världen förändrats mellan andrakammarvalen 1928 och 1932. Man menar att de politiska partierna alltså är sig lika, även om den ekonomiska situationen förändrats drastiskt. Tidningen ställer sig starkt kritisk till den socialdemokratiska krispolitiken. *Nya Dagligt Allehanda* svarar på det som Ernst Wigforss skrivit om den ekonomiska krisen på *Social-Demokraternas* ledarsidor dagen innan:

På socialdemokratiskt håll hoppas man, att den genomgripande förändringen i den allmänna ekonomiska situationen skall få ett avgörande inflytande på valutgången. Om högern 1928 kunde vinna i kraft av en då ännu framgångsrik kapitalistisk produktionsordning, så vore det 1932 socialdemokraternas tur att vinna, sedan krisen och massarbetslösheten hunnit bevisa denna produktionsordnings oduglighet. Det som nu faller i ögonen är, förklarar hr Wigforss i *Social-Demokraten*, det kapitalistiska systemets oförmåga att ta i bruk de rikedomsskapande krafter, som runt om finns för handen i naturtillgångar, teknisk utrustning och arbetskraft. ”Det är därför socialdemokraterna skjuta i förgrunden kravet på statens ingripande för att skaffa arbete åt de arbetslösa. Endast på den vägen tro de att produktionen kan komma bättre i gång och trycket av krisen lättas.” Argumenteringen skulle vara starkare, om det kunde ledas i bevis, att högerpartiet eller den borgeliga samhällsordningen i detta land vore ansvariga för den ekonomiska katastrof, som de senaste åren drabbat vårt land.

Nya Dagligt Allehanda tror inte heller att den socialdemokratiska krispolitiken skulle få någon effekt:

Det är ju nämligen ostridigt, att arbetslösheten till övervägande del beror på våra exportindustriers svårigheter. Men var och en vet, att det icke är några partier i d e t t a land, som strypt till vår export, utan de rådande svårigheterna bero på det allmänna handelskriget i världen och de många avstängda eller förminskade avsättningsmarknaderna. En socialistisk valseger skulle icke kunna ändra det allra bittersta i dessa förhållanden.

¹¹³ *Nya Dagligt Allehanda*, 1932, 5/9, ”Det bästa möjliga”, ledare s. 3.

Istället menar tidningen att den socialdemokratiska krispolitiken skulle kunna dra Sverige djupare ner i den ekonomiska krisen, och man varnar särskilt för idén att staten ska skapa arbeten:

Enligt hr Wigforss skulle det visserligen finnas en annan metod att skapa välstånd. Man behövde bara sätta i gång allmänna arbeten i sådan utsträckning, att alla arbetslösa finge sysselsättning. Men det inses lätt att den metoden snart nog skulle föra oss ur askan i elden. Det är lika otänkbart att kunna frambringa välstånd genom icke ekonomiskt lönande arbeten som det är omöjligt att lyfta sig själv i håret. De pengar, som behövas till avlöning åt arbetarna, skola någonstans tagas, och då de icke erhållas genom betalning för de frambragta produkterna, måste de plockas ur de övriga befolkningsgruppernas fickor. Man kommer in i en *c i r c i l u s v i t i o s u s*, där den ena svårigheten ständigt föder den andra, och småningom en allmän utarmning måste inträda.

Nya Dagligt Allehanda tar därefter återigen upp handelspolitiken som nyckeln ut ur krisen, en ekonomisk politik som ”inriktar sig på positiva mål för vår handelspolitik”.¹¹⁴ Peter Esaiasson har menat att den socialdemokratiska krispolitiken (med tanke på den senare utvecklingen) intog en anmärkningsvärt liten roll i valdebatten,¹¹⁵ men i *Nya Dagligt Allehandas* ledare används SAP:s krisprogram och AVF:s tullpolitik för att kontrasteras mot varandra. AVF:s tullpolitik framstår som en slags motsvarighet till den socialdemokratiska krispolitiken. Både debatten kring SAP:s krisprogram och AVF:s handelspolitik var en del i vad som verkar ha varit den stora övergripande frågan inför valet – hur krisen skulle bekämpas.

Kritiken mot SAP:s krispolitik ges utrymme även i fler av tidningens ledare. Man skriver att socialdemokraterna kommer med mycket samhällskritik utan att ha några ordentliga svar på hur man ska förbättra samhället och ta Sverige ur krisen:

Naturligtvis är det bra, att socialdemokraterna ha ett varmt och levande intresse för produktionens *resultat*. Men det skulle utan tvivel, såsom högerledaren nyss i ett briljant anförande påvisat, vara ännu lyckligare om socialdemokraterna intresserade sig någon smula även för *produktionen själv*. Ty vad vinna vi väl med att bygga exempelvis landsvägar, gator, broar eller skenfria järnvägs korsningar, om det till sist inte finns något att frakta på vare sig vägar eller skenor?

Detta är en fråga, som socialdemokraterna helst undvika att diskutera, men som ingen kan komma förbi, när han eller hon om söndag skall giva uttryck åt sin mening om de närmaste årens svenska politik. Det första, största och mest brännande spörsmålet för närvarande är, huru vi ska få maskinerna i gång i våra fabriker och

¹¹⁴ *Nya Dagligt Allehanda*, 1932, 4/9, ”1928 och 1932”, ledare s. 3.

¹¹⁵ Esaiasson, s. 156.

huru jordbrukarna skola kunna skyddas för prisfallens ödeläggande verkningar. I intetdera fallet hava socialdemokraterna något råd att giva.

Man håller sig inte heller till att bara attackera SAP. I slutet av samma text kritiserar *Nya Dagligt Allehanda* återigen även statsminister Hamrin för dennes passivitet i den handelspolitiska frågan, och både SAP och de frisinnade skulle enligt tidningen ”hellre se delar av det svenska näringslivet duka under än de medgiva att någon spärr får resas mot importen” eftersom ”deras fasthet i frihandelstron är så stor”.¹¹⁶ Argumentationen kan påminna en del om den moderna politiska retoriken, där politiska meningsmotståndare gärna anklagas för att sakna konkreta motförslag mot den politik de kritiserar. I argumentationen kan vi också se spår av det som var ett genomgående tema 1928, att SAP beskrivs som hycklare. När SAP menar att de har åtgärder som kan lyfta Sverige ur den ekonomiska krisen, menar *Nya Dagligt Allehanda* att dessa åtgärder skulle vara verkningslösa eller kontraproduktiva. Men man viker inte lika mycket utrymme åt denna argumentation och man stämplar inte SAP som ”hycklare” på det uttalande sätt som man gjorde 1928. Kritiken mot SAP:s krispolitik är relativt *direkt*, man kritiserar konkreta förslag och är tydlig med att det är SAP som kommit med förslagen. Högerens krispolitik framhävs däremot ofta på ett mer indirekt sätt när man skriver om handelspolitiken mer generellt.

Utöver höjda tullar förespråkar *Nya Dagligt Allehanda* också ett nedskärande av statens utgifter för krisens bekämpning. Man skriver att den svenska statens nuvarande utgifter enligt statens organisationsnämnd inte står i proportion till landets ekonomiska bärkraft, även fränsett depressionen, därför räcker inte besparingsåtgärder, utan långsiktiga nedskärningar av utgifterna krävs.¹¹⁷ Man gör dock inga direkta referenser till AVF och deras politik.

En del i *Nya Dagligt Allehandas* kritik mot socialdemokratin som var framträdande inför 1928 års val, SAP:s samarbete med kommunisterna, ges precis som argumentationen om ”SAP:s hyckleri” inte heller lika stort utrymme år 1932. Man skriver dock bland annat i en ledare att SAP är ”ett med kommunisterna samarbetande och av deras rösthjälp beroende parti”, och att detta kan komma att skrämja bort medelklassväljare,¹¹⁸ och vid ett annat tillfälle talar man om det ”röda anloppet”.¹¹⁹ Även om tidningens åsikt i sak verkar vara

¹¹⁶ *Nya Dagligt Allehanda*, 1932, 12/9, ”Obesvarade frågor”, ledare s. 3.

¹¹⁷ *Nya Dagligt Allehanda*, 1932, 9/9, ”Sparsamhet – teoretiskt och praktiskt”, ledare s. 3.

¹¹⁸ *Nya Dagligt Allehanda*, 1932, 15/9, ”Valet och regeringsfrågan”, ledare s. 3.

¹¹⁹ *Nya Dagligt Allehanda*, 1932, 1/9, En liberal ”omvändelse”, ledare s. 3.

densamma, att SAP alltjämnt samarbetar med kommunisterna, så ges varningarna för kommunismen ett påtagligt mindre utrymme och överhuvudtaget verkar hotet mot den borgerliga samhällsordningen ha tonats ner som argument.

Nya Dagligt Allehanda betonar ytterligare 1932 jämfört med 1928 att AVF är medelklassens parti. Man skriver att tjänstemännen har drabbats hårt av den ekonomiska krisen, och att socialdemokraterna försöker utnyttja deras missnöje genom att påstå att det kapitalistiska systemet är orsaken till tjänstemännens svårigheter. Om socialdemokraterna skulle få makten skulle detta dock enligt tidningen innebära en ofantlig ökning av skatterna, vilket ytterligare skulle försämra medelklassens och tjänstemännens levnadsstandard. *Nya Dagligt Allehanda* lyfter även fram att högern är bättre än liberalerna ur tjänstemannasympunkt, för även om liberalerna lovar runt så är deras politiska inflytande mer eller mindre lika med noll. Om tjänstemännen vill få verklig effekt av sin röstning ska de därför stödja AVF.¹²⁰

Man berömmar också den liberala tidningen *Göteborgs Handelstidning* för att den har gått ut med att stödja Göteborgshögerns listor framför de liberala listorna. *Nya Dagligt Allehanda* skriver att *Göteborgs Handelstidning* har förklarat detta med att det är högern som värnar om den borgerliga samlingen, och detta håller *Nya Dagligt Allehanda* med om. Tidningen lyfter fram att såväl liberalerna som de frisinnade har valt att isolera sig från en borgerlig samverkan både i Göteborg och Stockholm, vilket innebär att en röst på dessa partier får svårt att hävda sig som en motvikt mot socialdemokratin och kommunismen. *Nya Dagligt Allehanda* menar att alla som är borgerligt sinnade bör rösta med högern, som man kallar för ”det stora borgerliga folkpartiet”.¹²¹ *Nya Dagligt Allehanda* kallar aldrig AVF för ”Folkparti” inför 1928 års val, men däremot använder Fredrik Sandwall begreppet när han skriver om högern i ”Forntid och Framtid” samma år, där skriver han att AVF ska bli ett stort borgerligt folkparti på nationell grund, som ska ”bygga framtiden” på ”den organiska utvecklingens linjer”.¹²² Eftersom SAP vid denna tid ännu inte på allvar intagit rollen som brett ”folkparti” kan man tänka sig att detta från *Nya Dagligt Allehandas* och Fredrik Strömwalls håll var ett försök att få AVF att inta samma roll (och med tanke på att de frisinnade och liberalerna senare under 1930-talet återförenades under just namnet ”Folkpartiet” är det sannolikt att fler partier var ute efter denna roll) som SAP senare fick. Här framträder dessutom tydligt hur man från *Nya*

¹²⁰ *Nya Dagligt Allehanda*, 1932, 14/9, Tjänstemännen och partierna, ledare s. 3.

¹²¹ *Nya Dagligt Allehanda*, 1932, 1/9, En liberal ”omvändelse”, ledare s. 3.

¹²² Fredrik Sandwall, avnitt i ”Forntid och Framtid”, Stockholm 1928, s. 2.

Dagligt Allehandas sida försöker värva höger röster inte bara från socialdemokratin utan även från de frisinnade och liberalerna.

Den kritik mot den borgerliga vänstern som berörs i såväl föregående stycke som i den tidigare nämnda handelspolitiska frågan framkommer även i ytterligare flera av *Nya Dagligt Allehandas* ledare. Man kritiserar statsminister Hamrin för att förhålla sig passiv i förhållande till den ekonomiska krisen¹²³ och beskyller liberalerna för att ”i denna avgörande drabbning mellan de röda omstörtningpartierna och den bestående ordningens försvarare” ha försökt splittra ”den borgerliga fronten”.¹²⁴ Här märks en viss skillnad i förhållande till ledartexterna inför 1928 års andrakammarval, då den borgerliga vänstern visserligen kritiserades på liknande grunder, men inte i lika stor omfattning.

3.2.2. AVF:s budskap och argument 1932

Den ekonomiska krisen har satt tydliga spår i högerens valmanifest 1932. Kristillståndet i näringslivet har enligt AVF förvärrats på grund av att man från statsmaktens sida inte vidtagit ”erforderliga skyddsåtgärder”. Arbetslösheten har enligt partiet ökat ytterligare på grund av vissa arbetargrupper, som med hjälp av ”starka organisationer” och ”hänsynslösa kampmetoder” upprätthåller en monopolställning på arbetsmarknaden. Man menar även att vissa fackföreningars ”maktmissbruk och upprörande övergrepp” nödvändiggör lagstiftning för att skydda arbetets och näringarnas frihet.¹²⁵

Liksom vid 1928 års andrakammarval varnar höger även för hotet från kommunismen, som man menar underblåser missnöjet i revolutionärt syfte och ställer lagsamhällets auktoritet och upprätthålla ordningen på prov.

Man återanvänder även de gamla anklagelserna mot SAP från föregående val, om samarbetet med kommunisterna:

I detta allvarliga läge samlar sig socialdemokratin till en yttersta kraftansträngning för att erövra den politiska makten. Tillsammans med kommunisterna går den till storms mot den nuvarande produktionsordningen utan att hava något annat och bättre att sätta i stället. Efter 12 års dyrbara utredningar har socialiseringsnämnden ännu icke kunnat framlägga något förslag om socialisering. Den väg till införande av en ny

¹²³ *Nya Dagligt Allehanda*, 1932, 13/9, Räcker det med konstgjord optimism?, ledare s. 3.

¹²⁴ *Nya Dagligt Allehanda*, 1932, 17/9, Luftslott och realiteter, ledare s. 3.

¹²⁵ AVF:s valmanifest 1932.

produktionsordning, som det socialdemokratiska programmet anvisar, har befunnits icke framkomlig. Icke, desto mindre begär socialdemokratien fullmakt att från grunden omgestalta samhällets ekonomiska organisation, resultatet av gångna släktleds erfarenhet och möda. En socialistisk-kommunistisk valseger bleve inledningen till ett äventyrligt experimenterande på näringslivets område, utvidgad statsdrift och en understödsverksamhet, som undergräver viljan till självförsörjning och översanstränger skatteförmågan. Denna ödesdigra utveckling måste förhindras.¹²⁶

Här är likheterna med argumentationen från ”kosackvalet” tydliga. Utöver att man länkar samman SAP med kommunisterna använder man socialiseringsnämnden som bevis för att SAP:s politik inte är en framkomlig väg. Man varnar för att deras politik ska innebära ett riskfyllt experimenterande och minska viljan till självförsörjning.

AVF har heller inte bytt inställning ifråga om försvaret. Man anser visserligen att strävanden för att förhindra krig och begränsa upprustning bör fullföljas, men dessa strävanden har ännu inte nått tillräckliga resultat för att man ska kunna bygga rikets trygghet på dem. Därför anser högern, ”förblir omsorgen om rikets försvar till skydd för fred och oberoende en ovillkorlig nationell förpliktelse”, särskilt med tanke på den växande oron i världen.¹²⁷

Även i flygbladet ”Till borgerligt sinnade män och kvinnor!” är likheterna med 1928 års valkampanj tydliga. Här anklagar högern socialdemokraterna för att ha radikaliserats:

I stället finna vi, hur vårt största parti, det socialdemokratiska, radikaliserar sitt handlingsprogram och bereder sig att vädja till väljarna med riksdagsförslag, som tidigare syntts otänkbara. Man vill ”rädda” jordbruket genom att giva ett mindretal jordbrukare en statlig fattigvårdshjälp i stället för att sätta hela moderneringen på fötter. Man vill ”skydda” samhället genom att förbjuda användandet av statens yttersta maktmedel till ordningens upprätthållande, samtidigt som man yrkar på avslag på förslaget om stärkt ordningsmakt. Man vill ”lösa” näringskrisen genom att driva skatterna i höjden, öka statens skulder och desorganisera rikets försvar.¹²⁸

AVF anspelar återigen på att SAP:s politik kommer minska drivkrafterna till självförsörjning, genom att erbjuda ökad ”fattigvårdshjälp” istället för att få ”hela moderneringen på fötter”. Frågan om förbudande av ”användandet av statens yttersta maktmedel till ordningens upprätthållande” skulle kunna vara kopplat till händelserna i Ådalen året innan.

¹²⁶ AVF:s valmanifest 1932.

¹²⁷ AVF:s valmanifest 1932.

¹²⁸ AVF, ”Till borgerligt sinnade män och kvinnor!”, Stockholm 1932.

Också i valmanifestet tas frågan om ordningsmakten upp, och AVF argumenterar för ett stärkande av denna och bekämpandet av ”rörelser, som syfta till våldsamt omstörtning av samhällsordningen eller som inifrån undergräva rikets försvarskraft”.

Större delen av de föreslagna åtgärderna i manifestet är relaterade till den ekonomiska krisen. En förutsättning för att lösa denna är enligt AVF att ”enskildas och klassers särintressen måste underordnas det helas väl”. Man vill öka det statliga stödet för jordbruket, och här kommer tullpolitiken in i bilden:

Problemet om avsättning för jordbrukets produkter måste upptages i hela sin vidd och statens handelspolitiska maktmedel utnyttjas för frågans lösning.¹²⁹

AVF menar att en aktiv handelspolitik där exporten stöds är nödvändig. Samtidigt måste hemmamarknaden så långt det är möjligt förbehållas landets egen produktion, på så vis kan man uppnå bättre sysselsättning och ”bättre utkomst” åt svenska arbetare. En annan fråga man lägger vikt vid är nedskärandet av statens utgifter, ett enligt AVF nödvändigt ont på grund av landets försvagade ekonomiska bärkraft. Tankegångarna känns igen från *Nya Dagligt Allehandas* ledare. Ett område man vill minska utgifterna för är socialpolitiken. Detta ska delvis ske genom effektivisering. Man vill skapa ”större enhetlighet, förenklad förvaltning, bättre kontroll och minskade kostnader”, och i detta syfte underkasta hela socialvården en genomgripande granskning. Man betonar även att social omvårdnad ska ske på ”självansvarets grund”, och man ser en risk i att arbetslöshetshjälpen kan dra arbetarna ”från den normala företagsverksamheten” och därigenom förvärra arbetslösheten. Här finner vi åter en återkommande tendens i AVF:s argumentation, där man för att lösa arbetslösheten lyfter fram behovet av att de arbetslösa själva ska ta ansvar för sin situation, snarare än att man letar efter strukturella orsaker.

Betonandet av ”självansvaret” 1932 är i förhållande till materialet från 1928 ett nytt tema, vilket också märks i de flygblad som AVF sprider inför valet. ”Flygblad utgivet av allmänna valmansförbundet för Stockholm” är indelat i två delar, det ena med rubriken ”Herr, Fru och Fröken Höger i lära och – leverne.” och det andra med rubriken ”Ur skattebetalarens synpunkt”. Under den sistnämnda rubriken uppmanar man till medlemskap i AVF, och som argument lyfter man fram att skatterna är lägsta i de kommuner där högern har makten, och är

¹²⁹ AVF:s valmanifest 1932.

högst i de kommuner som styrs av socialdemokrater och kommunister. Därför ska enligt AVF medlemsavgiften betraktas som en försäkringsavgift mot höga skatter.¹³⁰

Det är dock i delen ”Herr, Fru och Fröken Höger i lära och – leverne” som självansvaret tydligast lyfts fram. Man berättar en historia som uppmanar högerympatisörer att leva som de lär, bland annat varnar man för att handla på Konsum:

Detta är i teorin. Praktiken skola vi tala tyst om. Om vi icke misstaga oss ha vi nämligen flera gånger sett Herrskapet Höger i de kooperativa butikerna. Herrskapet har gått ifrån gamla välkända enskilda affärer och lyssnat till locktonerna från det socialistiskt inriktade Konsum, vars mål är att slå under sig både tillverkningen och försäljningen av outhärliga förnödenhetsvaror. När man nått det målet, ja då stå vi där vackert, om en verkligt allvarlig samhällskonflikt dessvärre en gång skulle bryta ut i vårt land. Konsum blir då ett av fackföreningarnas och socialdemokratiens allra kraftigaste vapen.¹³¹

Man uppmanar högerympatisörer till att bli medlemmar i AVF, inte valskolka, prenumerera på högertidningar och inget annat (högerympatiserade affärsmän bör heller inte annonsera i vänsterpressen) och att enbart handla i privatägda affärer. Man betonar att högerympatisörerna inte ska undertrycka sin ”individualistiska inställning”, men det är viktigt att högerympatisörerna lever som de lär och inte genom sitt handlande stödjer socialdemokratin.¹³²

”Till borgerligt sinnade män och kvinnor!” betonar också det personliga ansvaret, i samband med att man vädjar till sympatisörer att bidra med pengar till AVF:

Det kan icke hjälpas, att valorganisation och valrörelse kräva betydande summor. Att socialdemokraterna förfoga över stora tillgångar är allmänt känt. Men högern gör det ännu icke. Det borde väl dock icke behöva efteråt sägas, att det borgerliga samhället blev slaget på grund av bristande offervilja från sina försvarares sida. För framgång eller nederlag bära vi alla ett gemensamt ansvar. Men ansvaret är också personligt. Ingen kan undandraga sig detsamma.¹³³

Intressant nog är detta återkommande ”självansvar” i 1932 års valrörelse ingenting som omnämns i AVF:s valmaterial från år 1928, utan det verkar röra sig om ett nytt tema i partiets argumentation. Den tidigare forskningen har dock inte uppmärksammat att det individuella ansvaret var något som betonades hårdare i partiets argumentation år 1932 än 1928.

¹³⁰ AVF, ”Flygblad utgivet av allmänna valmansförbundet för Stockholm”, Stockholm 1932, s. 4.

¹³¹ AVF, ”Flygblad utgivet av allmänna valmansförbundet för Stockholm”, 1932, s. 2.

¹³² AVF, ”Flygblad utgivet av allmänna valmansförbundet för Stockholm”, 1932, s. 1-3.

Nya Dagligt Allehandas ledare från 1932 omnämner vid ett tillfälle AVF som ”det stora borgerliga folkpartiet” (det som Fredrik Strömwall efterlyst redan 1928), och liknande tendenser hittas också i AVF:s eget valmanifest från 1932. Man ger specifik uppmärksamhet åt medelklassen, ”denna stabiliserande och kulturbärande befolkningsgrupp”. Man vill skapa ökad trygghet åt medelklassen så att den ska kunna ”bevara sin självständighet och egenart” (men lyfter samtidigt även fram att detta inte får göras på ett sätt som skadar näringslivet). Det är en typ av specifik uppmärksamhet som tyder på att AVF ville vidga sin väljarbas, och någon liknande ”flirt” gjordes inte i 1928 års valmanifest.

Inför 1928 års val har i tidigare forskning som redan nämnts bland annat hotet mot ”hemmet och moralen” utpekats som ett viktigt tema i högerpressen.¹³⁴ Exempel på argumentationen fanns i *Nya Dagligt Allehandas* ledare från detta år, men det saknades i AVF:s valmanifest. År 1932 ges det däremot stort utrymme i valmanifestet, och en av de stora framtidfarorna för samhället ser AVF nu i det moraliska tillståndet hos folket:

Skrämmande tilldragelse ha riktat uppmärksamheten på det moraliska tillståndet hos vårt folk och på nödvändigheten av att verksamt stödja de sedligt uppbyggande krafterna i folkivet. Den kristna grundvalen för vår samhällsbyggnad måste bevaras och det uppväxande släktet skyddas mot den nedbrytande kristendomsfientliga propagandan. Hem- och familjebanden måste stärkas och ett ytligt, förflackande nöjesliv motarbetas. Kyrkan bör bibehållas vid sin centrala ställning i samhället och hennes möjlighet att framgångsrikt fullfölja sin fostrargärning underlättas och främjas.¹³⁵

Nya Dagligt Allehandas oroades som tidigare nämnts redan 1928 över utvecklingen i kristendomsundervisningen,¹³⁶ men frågan ges inte något fokus i ledarna från 1932. AVF lägger däremot klart mer kraft på denna fråga, och överhuvudtaget är deras valmanifest från 1932 mer omfattande än det från 1928. Det avslutas med orden:

Svenska medborgare, män och kvinnor! I hårda tider prövas folkets inre kraft och sammanhållning. Uppdelningen efter klasslinjer skärper motsättningarna och försvårar samfällad nationell handling. Känslan av gemensamhet i arbete och ansvar skänker styrka och ökar tillförsikten. Låt oss därför enas i en mäktig insats för en folklig rikspolitik till otrygghetens och den allmänna osäkerhetens övervinnande. Välj med högern och lägg därmed grunden för en fast och målmedveten ordningens och arbetets politik!¹³⁷

¹³³ AVF, ”Till borgerligt sinnade män och kvinnor!”, Stockholm 1932.

¹³⁴ Johansson, s. 237.

¹³⁵ AVF:s valmanifest 1932.

¹³⁶ *Nya Dagligt Allehandas*, 1928, 9/9, ledare s. 3.

¹³⁷ AVF:s valmanifest 1932.

3.2.3. Social-Demokraten 1932

Social-Demokraten ledare från 1932 gör vid flera tillfällen kopplingar till internationella skeenden, framförallt tar tidningen vid flera tillfällen upp situationen i Tyskland och den hotade demokratin där.

Man attackerar den svenska högern för anti-demokratiska strävanden såväl som för hyckleri, och gör i samband med detta kopplingar mellan svensk och tysk höger.

Tidningen skriver att bland annat högerpolitikern Ernst Trygger hävdade att ekonomisk och social diktatur skulle bli följderna av en socialdemokratisk mandatökning, och att han samtidigt har hyllat nationella ungdomsförbundet. *Social-Demokraten* menar att detta är ett grovt hyckleri:

Hr Trygger kan dock inte gärna vara okunnig om att den av honom apostroferade "fosterländska ungdomen" nyligen på ledarplats i sitt officiella organ föraktligt betecknat demokratin som en "skurkåring" med "lortgrisens" instinkter, eller att en av dess akademiska förgrundsfigurer påyrkat att alla skatter och militärbördor uteslutande skola läggas på "de lägre klasserna såsom representerande det korta tänkandet" samt att dessa klasser böra pressas ner till en levnadsstandard som endast medger de "animala behovens" tillfredställande.

Social-Demokraten menar att Trygger i själva verket vet att demokratin i Sverige är "en direkt frukt av den svenska socialdemokratins mångåriga kraftmätning med de politiska makter som representeras av honom själv och hans parti". Även AVF:s ledare Arvid Lindman beskylls av tidningen för hyckleri, då han i ett uttalande menade att det krävs en reaktion på "det ryktessmideri som hotar vårt politiska liv med förskämning". Tidningen skriver att högersegern år 1928 i hög grad berodde på ryktessmideri från det tidigare nämnda nationella ungdomsförbundets sida, och att Lindman vet om detta. Här framkommer ett nytt redskap i den socialdemokratiska argumentationen som Torbjörn Nilsson nämner i *Mellan arv och utopi*, nämligen att socialdemokraterna använder "kosackvalet" som ett "slagträ" mot högern.¹³⁸ År 1932 är det *Social-Demokraten* som anklagar AVF för hyckleri, där det år 1928 var *Nya Dagligt Allehanda* som beskyllde SAP för detsamma. *Social-Demokraten* fortsätter anklagelserna mot AVF genom att relatera till utvecklingen i Tyskland, och man menar att svensk och tysk höger står varandra mycket nära inte minst i anti-demokratiskt avseende:

Det enfaldiga talet om socialdemokratiska diktaturplaner borde för övrigt stocka sig i halsen på högerkoryféerna just i dessa dagar, då deras partikamrater i grannlandet söder om Östersjön öppet bereda sig

att utrota de sista resterna av demokratiskt och parlamentariskt styrelsesätt och att etablera en politisk, ekonomisk och militaristisk överklassdiktatur. Det intima sambandet mellan tysk och svensk högermentalitet är i de senare årtiondenas politiska historia alltför ofta betygat för att här behöva närmare understrykas. Ingen kan vara i tvivel om att det överväld mot tysk folkfrihet och arbetarrörelse som de tyska junkrarna och generalerna äro i färd med att föröva, står som ett ljus och lockande ideal även för deras svenska meningsfränder. Det är inte viljan som fattas. Knappast något år förgår utan att nya framstötter göras mot rösträtten, föreningsfriheten, fackföreningsrörelsen, nya försök att nedpressa arbetarklassens ekonomiska och kulturella standard och att ånya få militärutgifterna i höjden. Den Papen-Schleicherska diktaturregimens dödshugg mot riksdagen, dess generalattack mot arbetarlönerna och kollektivavtalen, dess förhoppningar på kraftig upprustning och ny maktställning för militärkassen – allt detta har vår svenska högers innerliga sympati.¹³⁹

Utvecklingen i Tyskland nämns vid fler tillfällen. Tidningen upprörs över det faktum att den svenske kronprinsen och hans hustru har bevistat Stahlhelmsparaden i Tyskland, en monarkistisk parad där deltagarna bland annat svurit ”trohet mot den svart-vit-röda fanan” (det kejserliga Tysklands gamla flagga).¹⁴⁰ I andra ledare skriver man mer generellt om hotet mot den tyska demokratin. Enligt tidningen kommer hotet dels från Tysklands rikskansler von Papen, som vill återskapa den gamla tyska ”överhetsstaten” och försöker utnyttja nationalsocialisterna i detta syfte. Men det kommer också från nationalsocialisterna själva då tidningen är tveksam till att dessa kommer nöja sig med att bli använda som ett verktyg av von Papen.¹⁴¹

Utöver den tyska utvecklingen används AVF:s stöd för skattestreckens återinförande som ytterligare argument för att högern skulle vara antidemokratisk, och här upprepar man till stor del det som sades inför 1928 års andrakammarval. Man skriver att såväl bondeförbundet som högern ropar efter skattestreckens återinförande, vilket skulle beröva många inom arbetarklassen rösträtten. Härigenom skulle högern stärka sin position i riksdagen, och därigenom skulle den kunna genomföra såväl sin ”ruinerande tullpolitik” som omfattande nedskärningar i socialpolitiken i syfte att kunna upprätthålla de militära utgifterna.¹⁴² Argumentationen om den antidemokratiska högern var ett genomgående tema inför 1928 års riksdagsval, och den behålls och utvecklas i argumentationen 1932. Denna gång även med paralleller till utvecklingen i Tyskland.

¹³⁸ Nilsson, 2004, s. 165.

¹³⁹ *Social-Demokraten*, 1932, 1/9, Högerhyckleri, ledare s. 3.

¹⁴⁰ *Social-Demokraten*, 1932, 6/9, Prinsen och Stahlhelm, ledare s. 3.

¹⁴¹ *Social-Demokraten*, 1932, 19/9, Ny kraftmätning i Tyskland, ledare s. 3.

¹⁴² *Social-Demokraten*, 1932, 14/9, Vad som står på spel, av ”A. E.”, ledare s. 3.

Socialdemokraternas användande av ”kosackvalet” som ett politiskt slagträ har redan nämnts. Denna argumentation återkommer också i *Social-Demokraten* ledare inför valet. Man skriver att högern, sedan andra vapen visat sig ineffektiva, har börjat återanvända ”de gamla beprövade metoderna från 1928”. Tidningen skriver också att ”de bägge kommunistsektorna” och ytterligare ett borgerligt parti (vilket det är nämner man inte) använder sig av ”den uppsåtliga lögnen” i valrörelsen. Man menar att högern återigen skickar fram nationella ungdomsförbundet för att göra ”det smutsigaste grovarbetet”, och dessa har skridit till verket med en sådan iver att man denna valrörelse kanske till och med kommer ”att ställa kosackpropagandan i skuggan”.¹⁴³

Enligt tidningen visar ”skrämseltaktiken” i valrörelserna på en politisk idétorka, för genom att högern lägger ned så mycket energi på att svartmåla socialdemokratin så erkänner man även indirekt att högerens program inte är tillräckligt starkt för att på egen hand locka några större väljarskaror.¹⁴⁴ På så vis utnyttjar *Social-Demokraten* högerens tidigare valpropaganda för att vända den mot högern själv, och det är återigen en argumentation som skulle kunna gå under ”AVF är hycklare” som tema.

Tidningen tar också upp handelspolitiken. I kontrast till *Nya Dagligt Allehanda* så intar *Social-Demokraten* en klart frihandelsvänlig linje. Man skriver att en ”formlig protektionistisk farsot har under de senaste åren dragit fram över världen”. För att exemplifiera lyfter man fram just *Nya Dagligt Allehanda* och deras handelspolitiska ledare några dagar tidigare, där dessa talat för en importbegränsning. Enligt *Social-Demokraten* visar erfarenheterna från en sådan politik, till exempel i USA, att exportsiffrorna har sjunkit lika snabbt som eller rentav snabbare än importsiffrorna. Tidningen kallar protektionism för ”ekonomisk dårskap”, och man menar att en sådan politik skulle innebära ett ”systemskifte” bort från en handelspolitisk linje som varit mycket gynnsam för Sverige. Tidningen menar att den ”frenetiska hets” mot socialdemokratin som AVF satt igång i valrörelsens slutskede beror på att man insett att socialdemokratin utgör det allvarligaste hindret för deras ”protektionistiska experiment”, då den borgerliga vänstern är för svag för att hävda sina gamla näringspolitiska grundsatser av egen kraft. De frisinna anses befinna sig i en ”fortgående upplösningsprocess”, och dess lojalitet gentemot högern i valrörelsen som obegriplig.¹⁴⁵ Att man från *Social-Demokraten*

¹⁴³ *Social-Demokraten*, 1932, 4/9, ledare s. 3.

¹⁴⁴ *Social-Demokraten*, 1932, 17/9, ledare s. 3.

¹⁴⁵ *Social-Demokraten*, 1932, 9/9, ”Fattigdomsbevis”, ledare s. 3.

sida lyfter fram högern som experimenterande är ett nytt grepp från tidningen gentemot 1928. Man talar om att AVF vill genomföra ett ”systemskifte”, vilket skulle kunna tolkas som att man indirekt framhåller socialdemokratin som bärare av kontinuiteten.

På samma sätt som *Nya Dagligt Allehanda* lägger *Social-Demokraten* huvudsakligt fokus på att kritisera motståndarsidans krispolitik när man talar om den ekonomiska depressionen, och mindre fokus på att framhäva det egna partiets politik. När det socialdemokratiska krisprogrammet får utrymme i *Social-Demokraten* ledare ligger fortfarande huvudsakligt fokus på att kritisera AVF snarare än att framhäva SAP.

Man skriver att den ekonomiska krisen visat på det kapitalistiska ekonomiska systemets svagheter, exempelvis ”oförmågan att ta i bruk de rikedomsskapande krafter, som runt om oss finns för handen i naturtillgångar, teknisk utrustning och arbetskraft”. Den borgerliga krispolitiken med höjda tullar, lönesänkningar och sparsamhet skulle enligt *Social-Demokraten* bara förvärra krisen. Istället menar man att staten själv måste skapa arbeten och därigenom minska arbetslösheten, för att Sverige ska kunna ta sig ur krisen. Den borgerliga krispolitiken framställs som kortsiktig och kontraproduktiv:

Det är ytterst osannolikt, att tullar och avspättningspolitik kunna bringa någon hjälp. Visst kunna vi stänga ute främmande varor och själva tillverka mera av vad vi behöva. Men hur mycket vi därmed skada exporten och handeln, kan inte i förväg beräknas. Lika omöjligt som det är att anse krisen framkallad av tullar och avspärning, lika säkert och väl också allmänt erkänt är det, att krisen av dessa åtgärder blivit förvärrad. Då är det svårt att tro, att räddningen skulle komma från ännu större doser av denna skadliga medicin. Men sänkta arbetslöner då? Skola de inte hjälpa oss att bli värre än våra konkurrenter på världsmarknaden? De, som tro på det medlet, tyckas ha glömt, att det även i utlandet finnes arbetsgivare som kunna sänka arbetslöner. Vår förmåga att komma före i den kapplöpningen är väl ungefär lika stor som vår förmåga att komma före i den militära kapprustningen.

Även den borgerliga sparsamhetspolitiken attackeras, och dess anhängare utmålas som fanatiker:

Ju mera de enskilda och det allmänna skära ner sina utgifter, ju mindre de köpa, desto mindre få affärsmännen sälja och desto mindre få företagarna producera. Hur man kan undgå att se de fördärvliga följderna av denna sparsamhetspanik, är obegripligt. Men de borgerliga hålla fast vid svältremmen som symbol på sin ekonomiska trosbekännelse med en fanatism, som inte tillåter några tvivel och inte ens tillåter dem att ingå i diskussion. Socialdemokraterna kunna intet annat göra i den punkten än att vädja till människornas sunda förnuft.

Man avslutar med att slå fast att den borgerliga krispolitiken, en ”kapprustning i att sänka löner och levnadsstandard” blir mindre effektiv ju fler länder som tillämpar den, medan den socialdemokratiska krispolitiken får större effekt om den används av fler.¹⁴⁶

Ett nytt tema i *Social-Demokraten*s argumentation inför valet 1932 är borgerlighetens splittring. Själva benämningen ”borgerlig” beskrivs av *Social-Demokraten* som ett ”svävande och konturlöst begrepp” som inte markerar vare sig en speciell social standard eller yrkesgrupp, eller någon gemensam samhällssyn. Man menar att beteckningen levt kvar på grund av att den accepterats av samhällsskikt som känt sig hedrade av den. Att döma av hur det sett ut i valrörelsen menar tidningen att alla som inte definitivt anslutit sig till SAP eller någon av ”de kommunistiska sekterna” har räknats som ”borgerliga”, och drömmen om att kunna hålla samman alla dessa olika viljor beskrivs som ”naiv”. *Social-Demokraten* anser det tveksamt om det borgerliga samarbetet kommer att förnyas efter valet, snarare tror man att det i framtiden kommer att bli ytterligare splittring inom borgerligheten, och att de gamla partiramarna kommer att sprängas av intressemotsättningar.¹⁴⁷

Några veckor tidigare nämns den borgerliga splittringen även i samband med krispolitiken. Här tar man upp att statsminister Hamrin från de frisinnade har kritiserat såväl socialdemokratins som högerens krispolitik. Tidningen tycker inte att de frisinnade är konsekventa när de samarbetar med högern, vars krispolitik de ”i egna utsagor” har underkänt.¹⁴⁸

Vi ser här inte bara argument mot själva den borgerliga politiken, utan även början på en argumentation som SAP senare flitigt skulle använda mot borgerliga regeringsalternativ, nämligen att borgerligheten är splittrad och inte regeringsduglig. I hur hög utsträckning förändringen beror på SAP:s taktik eller de faktiska förhållandena inom borgerligheten kan förstås diskuteras.

Även kommunisterna attackeras på *Social-Demokraten*s ledarsidor, och man hävdar att högern och kommunisterna hjälper varandra. I detta avseende är argumentationen i princip oförändrad jämfört med hur den såg ut 1928. Man skriver att kommunistledaren Kilbom står vid högerens sida i förtals- och förstörelsekampanjer mot LO, som i valrörelsen stöttar SAP.¹⁴⁹

¹⁴⁶ *Social-Demokraten*, 1932, 3/9, ledare s. 3.

¹⁴⁷ *Social-Demokraten*, 1932, 23/9, ledare s. 3.

¹⁴⁸ *Social-Demokraten*, 1932, 5/9, ledare s. 3.

¹⁴⁹ *Social-Demokraten*, 1932, 7/9, ledare s. 3.

Man menar även att kommunisterna hjälper den borgerliga riksdagsmajoriteten och begår ett bedrägeri mot arbetarrörelsen, när de försöker misstänkliggöra socialdemokratien och beskyller socialdemokraterna för bland annat ”det ineffektiva och kostsamma nödhjälpsystem, som tillämpas under Arbetslöshetskommissionens egid”. *Social-Demokraten* menar att kommunisterna på så sätt drar uppmärksamheten bort från den borgerliga riksdagsmajoriteten och istället riktar den mot de kommunala organen, och därigenom besparar borgerligheten mycket kritik.¹⁵⁰

Social-Demokraten kritiserar kommunisterna vid färre tillfällen 1932 än 1928. Bland de ledare jag gått igenom från år 1932 är det bara vid två tillfällen tidningen fokuserar sin kritik mot kommunisterna, och i båda fallen kritiseras kommunisterna för att hjälpa högern snarare än utifrån dess egna politiska ståndpunkter.

3.2.4. SAP:s budskap och argument 1932

I ”Socialdemokratien inför valet” betonar Per Albin Hansson kontinuiteten. Han skriver att SAP vill ”omgestalta samhället”, men omgestaltningen går i linje med de förändringar som det svenska samhället genomgått under de föregående femtio åren, från ett jordbruks- till industrisamhälle.¹⁵¹

Socialdemokratien arbetar i takt med utvecklingen. Den vet att omgestaltningen av samhället kommer att fortgå. Den åstundar förändringar, den vill alltså vara en pådrivande kraft, medveten om hur mycket som ännu behöver ändras och bättras till gagn för land och folk.¹⁵²

Den kontinuerliga utvecklingen kopplas samman med den pågående ekonomiska krisen. Hansson skriver att synen på omdaningsarbetet som en successivt fortskridande utveckling inte innebär att man tror att allt kommer att lösa sig av sig självt. Det ekonomiska krisläget kräver ett aktivt statligt ingripande.¹⁵³ Han nämner den socialdemokratiska krishjälpsmotionen och citerar 1932 års partikongress, där de principer som ligger till grund för krishjälpsmotionen sammanfattas på följande sätt:

En socialdemokratisk politik kan varken i sina dagskrav eller i sina framtidskrav stänga sig inom trånga klassgränser. Den vill icke understödja och hjälpa den ena arbetande klassen på den andres bekostnad. Den skiljer icke i sitt framstegsarbete mellan industriarbetarklassen och jordbrukarklassen eller mellan handens och

¹⁵⁰ *Social-Demokraten*, 1932, 8/9, ledare s. 3.

¹⁵¹ Per Albin Hansson, ”Socialdemokratien inför valet”, Tryckeriaktiebolaget Tiden 1932, s. 4-5.

¹⁵² Hansson 1932, s. 7.

¹⁵³ Hansson 1932, s. 8-9.

hjärnans arbetare. Den frågar icke efter, om den, som blivit offer för den kapitalistiska utvecklingen, är industriarbetare, bonde, lantarbetare, skogsarbetare, affärsanställd, tjänsteman eller intellektuell. Den utgår ifrån att samhället, så långt dess förmåga tillåter, har ovillkorlig skyldighet att i främsta rummet säkerställa deras försörjning, som befinner sig under det hårdaste trycket, vilken grupp de än tillhåller.¹⁵⁴

Detta går i linje med den bild som målas upp i valmanifestet. Även här betonas att den ekonomiska krisen drabbar den stora majoriteten av folket, såväl arbetare som jordbrukare och medelklass – ”Den överväldigande massan av folket känner gemensamt betrycket”.¹⁵⁵ Som vi läste tidigare i analysen lade Gustav Möller år 1928 vikt vid att en större del av befolkningen än arbetarklassen skulle tjäna på SAP:s politik, men år 1932 är detta ännu tydligare och ges större utrymme.

De grupper som enligt valbroschyren drabbats hårdast av den ekonomiska krisen är dock de arbetslösa och de fattigaste inom jordbrukarbefolkningen.¹⁵⁶

Både i valmanifestet och broschyren lägger man stor vikt vid den socialdemokratiska krishjälpsmotionen. I denna har man föreslagit en rad åtgärder för att bekämpa krisen, bland annat beredskapsarbeten.¹⁵⁷ I kontrast till *Social-Demokratens* ledare läggs i valbrochyren helt fokus på att framhäva den egna politiken.

Det betonas i både valbroschyren och valmanifestet att det sociala reformarbetets fortskridande inte får hindras av den pågående krisen. Behovet av att ordna en arbetslöshetsförsäkring och en bättre folkpensionering lyfts fram.¹⁵⁸ I valbroschyren skriver Per Albin Hansson att Sverige är en av få ”kulturnationer” som ännu inte ordnat en arbetslöshetsförsäkring, ett argument som känns igen från Gustav Möllers valbroschyr fyra år tidigare. En sådan försäkrings syfte skulle vara att ge alla, oavsett typ av arbete, möjlighet ”att trygga åt sig en hjälp till utkomst vid inträffad arbetslöshet”¹⁵⁹ och här lyfts både i valmanifestet och i valbroschyren särskilt lantarbetarna fram, som hittills utestängts från den befintliga arbetslöshetshjälpen. Budskapet att folkpensionerna ska höjas för att de gamla ska kunna leva av sina pensioner lyfts också fram i både valmanifest och valbroschyr.¹⁶⁰ Ifråga om socialförsäkringarna är argumentationen 1932 snarlik den från 1928, men valbroschyrens budskap har breddats och det är den ekonomiska krisen som spelar huvudrollen.

¹⁵⁴ Hansson 1932, s. 8.

¹⁵⁵ SAP:s valmanifest 1932.

¹⁵⁶ Hansson 1932, s. 9.

¹⁵⁷ SAP:s valmanifest 1932; Hansson 1932, s. 8-9.

¹⁵⁸ SAP:s valmanifest 1932; Hansson 1932, s. 11.

¹⁵⁹ Hansson, s. 11-12.

¹⁶⁰ SAP:s valmanifest 1932, Hansson 1932, s. 11-12.

I valmanifestet år 1932 skriver man inte längre att man förespråkar ekonomisk och social demokrati.¹⁶¹ Strävandet efter ekonomisk demokrati tas däremot upp i valbroschyren. En sådan skulle inte innebära något nytt och främmande, då exempel på kollektiv verksamhet när det kommer till distribution och produktion redan finns i den kooperativa rörelsen. Per Albin anser att de borgerligas motstånd mot en omgestaltning av samhällets ekonomiska organisation beror på ett skyddande av privilegier från deras sida, och drar paralleller till motståndet mot den politiska demokratin:

Det är icke svårt att förstå, att de som sitta inne med den ekonomiska makten, med alla medel försöka värna sitt fåvälde. De gamla politiska makthavarna kämpade också i det längsta för skyddandet av fåtalets politiska och sociala privilegier.¹⁶²

Han menar även att depressionen har visat på det kapitalistiska systemets svagheter:

Hur ser ”det bestående” ut just nu?

Hela världen skakas av en våldsam kris. Vart man ser möter nöd och elände massorna. De arbetslösas skaror räknas i miljoner och åter miljoner, i Amerika – kapitalismens förlovade och av sociala reformer obesmittade land – 11 miljoner, i Tyskland 5 miljoner, i England 2-3 miljoner, i Sverige 200,000! Arbetslösheten uppträder på snart sagt alla områden.¹⁶³

Som orsak till krisen utpekar Hansson kapitalismens ineffektivitet:

Och ändock är det ingen verklig brist på möjligheter till försörjning. Våldiga naturtillgångar finnas, kapital saknas icke, det är ingen brist på mänsklig arbetskraft och de tekniska hjälpmedlen ha aldrig varit så högt utvecklade som just nu. Det kan produceras tillräckligt för alla, ja det finns produkter i överflöd. Magasinen ligga överfulla, i Amerika bränner man upp vetet, i Brasilien kastar man kaffet i havet, mitt under massornas brist talar man om överproduktion, armodet breder ut sig mitt i överflödet.¹⁶⁴

”Kreugersvindeln” nämns som ytterligare ett exempel på kapitalismens brister. De som ska anklagas för ”äventyrligt experimenterade” är enligt Hansson inte socialisterna, utan kapitalisterna.¹⁶⁵ Det blir här tydligt hur den ekonomiska krisen utnyttjas i SAP:s kritik mot kapitalismen, som exempel på systemets ohållbarhet. Samtidigt vävs denna systemkritiska

¹⁶¹ SAP:s valmanifest 1932.

¹⁶² Hansson, s. 13-14.

¹⁶³ Hansson, s. 14.

¹⁶⁴ Hansson, s. 15.

¹⁶⁵ Hansson, s. 16.

argumentation in i en argumentation som handlar om samhällets modernisering och socialdemokratin som del i en kontinuitet. Trots att den ekonomiska demokratin inte nämns i valmanifestet attackerar man här det kapitalistiska systemet redan i manifestets inledning, och argumentationen är nästan identisk med den Per Albin Hansson för i valbroschyren:

Det privatkapitalistiska systemets svagheter och faror ligga blottade som aldrig förr. Rikedomen på naturtillgångar, kapital och arbetskraft är större än någonsin. Detta jämte den utomordentligt högt utvecklade tekniken borde leda till en rikare och lättare tillvaro för människorna. Med de produktiva resurser av aldrig förut kända mått, som stå till mänsklighetens förfogande, borde en jämn och god försörjning lätt nog kunna tryggas för alla. I stället se vi en kris utveckla sig, som söker sina offer i alla samhällslager. De väldiga produktivkrafterna kunna under kapitalismens system icke behärskas. Mitt i överflödet på allt det, som människorna behöva för att producera, råder elände och arbetslöshet nästan utan motstycke.¹⁶⁶

Ännu ett område som tas upp i valmanifestet och broschyren är den mellanfolkliga solidariteten. Per Albin Hansson citerar kung Albert av Belgien, som menar att inget land ensamt kan vända utvecklingen till sin fördel. Den ekonomiska krisen lyfts samtidigt upp i både manifestet och broschyren som ett exempel på att behovet av mellanfolkligt samarbete ökar. Som motsats till det mellanfolkliga samarbetet tas den borgerliga politiken i ett internationellt perspektiv upp, med tullpolitiken, kapprustningen och krigsskadestånden efter första världskriget som exempel.¹⁶⁷ Per Albin Hansson kritiserar i valbroschyren både krigsskadestånden och tullpolitiken och skriver om den senare:

Envar skydda sig genom att stänga sin marknad för andra. Men stänger man andra ute stänger man sig också själv inne. Den som icke får sälja kan i längden icke heller köpa. Den internationella handeln avstannar.¹⁶⁸

I avslutningen av valbroschyren går Per Albin Hansson igenom de metoder som socialdemokratin använder för att nå sina mål, och betonar vikten av demokrati och icke-våld:

En rörelse för likställighet, samarbete till allas väl och solidaritet inom och mellan folken måste arbeta med fredliga medel. Den kan omöjligen förlita sig till våldet eller till någon diktatur av en viss klass eller grupp. Demokratiska mål kunna förverkligas endast på demokratins väg, som är den fredliga utvecklingens och samverkans väg.¹⁶⁹

¹⁶⁶ SAP:s valmanifest 1932.

¹⁶⁷ SAP:s valmanifest 1932; Hansson, s. 21.

¹⁶⁸ Hansson, s. 21-22.

¹⁶⁹ Hansson, s. 23.

I likhet med Gustav Möller i ”Trygghet och säkerhet åt Sverges folk” ser Per Albin Hansson tryggheten som ett grundläggande fundament för att det demokratiska systemet ska kunna fungera. Värt att notera är att han i den del som handlar om avstånd från våldsmetoder inte riktar något specifik kritik mot kommunisterna. Istället riktar Per Albin Hansson kritik mot de frisinnade för att de inte längre stödjer de socialdemokratiska reformsträvandena.¹⁷⁰

Valmanifestet tar tydligt avstånd från politiskt våld, men här attackerar man i detta sammanhang även kommunisterna:

Endast på den fredliga utvecklingens väg kan det demokratiska samhället byggas starkt och fritt. Från sitt första framträdande har socialdemokratin valt denna väg samt fördömt våld och våldspropaganda. Vissa provokatoriska handlingar från bolsjevikiskt håll söka högerpartierna spela ut mot hela arbetarklassen och dess samhälleliga arbete. Socialdemokratin tvekar icke att bränmärka bolsjevikernas uppträdande såsom förräderi mot demokratins och arbetarklassens intressen, men fäster också uppmärksamheten vid det sociala upphetsningsarbete, vilket bedrivs särskilt från högerpartiernas sida. Lika litet som de bolsjevikiska provokationerna kunna tolereras få statsmakterna förhålla sig likgiltiga till sådana förberedelser till våldsamma uppgörelser i samhällsstriderna, som tagit sig uttryck i dem Munckska kåren.

Det socialdemokratiska valmanifestet avslutas med orden:

Liksom under de närmast föregående allmänna valen samla sig de borgerliga partierna nu mot socialdemokratin och arbetarklassen. Genom en oberättigad hets mot fackföreningsrörelsen, genom att söka vända enstaka beklagliga företeelser till anklagelser mot arbetarklassen i dess helhet, vill man bereda marken för en klasslagstiftning mot fackföreningarna; genom upprepande av skrämnelagitationen från 1928 försöker det borgerliga blocket hindra socialdemokratins frammarsch. I den mån den borgerliga samlingen lyckas i dessa sina syften innebär det en skärpning av motsättningarna inom samhället och ett undanskjutande av nödvändiga åtgärder för folkets trygghet och trivsel.

I detta läge vädjar socialdemokratin till hela det arbetande folket om stöd. I denna tid av modlöshet och undergiven väntan på att någonting skall hända, som hjälper oss utan våra egna insatser, vädja vi till folkets tro på sina egna krafter. Fram i massor, allt arbetets folk i Sverges land, för att vid valet skapa parlamentariska förutsättningar för en verksam demokratisk folkpolitik, syftande till sådana reformer och en sådan organisation av samhället, som kan skänka trygghet och välstånd åt alla.¹⁷¹

¹⁷⁰ Hansson, s. 23-24.

¹⁷¹ SAP:s valmanifest 1932.

4. Sammanfattning

4.1. Förändringarna hos AVF och *Nya Dagligt Allehanda*

Det största utrymmet i AVF:s material 1928 vigs åt att varna för konsekvenserna av en socialdemokratisk valseger, då en sådan skulle hota det borgerliga samhällets bestånd enligt partiet. De föreslagna förändringarna av arvslagen används som bevis, då man menar att det är inledningen på en fullständig socialisering. Den socialdemokratiska politiken påstås gynna lathet, och SAP skulle enligt AVF helst se att alla var lika fattiga. Dessutom samarbetar SAP med kommunisterna, ryssarnas ombud i Sverige, och de vill lägga Sverige värnlöst genom nedrustning. Den politiska motståndarsidan beskrivs av AVF som våldsamt, och varningar för de politiska motståndarna tar upp större utrymme än egna politiska förslag. Sådana saknas dock inte helt. Bland annat vill AVF se kraftiga stödåtgärder till jordbruket och ett återinförande av skattestrecket, som avskaffades av SAP och de frisinnade i ”författningskuppen” 1918. Det måste råda en motsvarighet mellan skyldigheter och rättigheter även i rösträttsfrågan, och man tycker att det är moraliskt fel att människor som inte betalar skatt ska vara med och bestämma över hur skattemedlen används. Också den frisinnade regeringen kritiserar, bland annat menar man att ett försummande av näringslivets intressen förlamat företagsamheten.

Nya Dagligt Allehanda lägger även de 1928 fokus på motståndarsidan i sin argumentation, där ett genomgående tema i argumentationen är att de beskriver SAP som hycklare vars politik i själva verket inte ens kommer att gynna arbetarklassen själv. Argumentationen om hyckleriet vävs samman med SAP:s samarbete med ”de ryssallierade” kommunisterna. Hotet mot det traditionella samhället tas upp i flera frågor, exempelvis menar tidningen att den kristna tron är i fara om inte kristendomsundervisningen stärks.

Valet 1928 blir en stor högerframgång, och trots stora skillnader i omvärldssituationen under mellanåren behåller AVF mycket av 1928 års budskap och argumentation i valrörelsen 1932. I krisens spår betonar man nationell sammanhållning framför enskilda klassers särintressen. Argumentationen om SAP:s och kommunisternas samarbete återanvänds, även om det inte ges lika stort utrymme. En sammanhängande ”berättelse” som den man hade 1928, om SAP:s samarbete med kommunisterna och hotet som detta framställdes som, finns dock inte på samma utmärkande sätt 1932. Istället presenteras 1932 fler egna politiska förslag, inriktade på att bekämpa den ekonomiska krisen. Bland annat vill man höja tullarna och skära ner på

statens utgifter, och eftersom fackföreningarna enligt AVF bär en del av skulden för den höga arbetslösheten bör lagstiftning införas som skyddar arbetets och näringarnas frihet. Förslaget om skattestreckets återinförande från föregående val finns inte längre med. Ett genomgående drag i argumentationen 1932 är att man i högre utsträckning lyfter fram vikten av individens eget ansvar, och man kritiserar SAP:s politik för att minska drivkrafterna till självförsörjning. Till förändringarna hör likaså att man ger medelklassen specifikt fokus i valmanifestet år 1932, en argumentation som funnits i *Nya Dagligt Allehanda* både 1928 och 1932. I en av ledarna beskrivs AVF som ett stort folkparti, och tidningen anser att partiet företräder medelklassens intressen likväl som överklassens.

Även i *Nya Dagligt Allehanda* ses handelspolitiken som nyckeln för att lösa den ekonomiska krisen, och tidningen står här fast vid en linje som man bedrev redan 1928. Man kritiserar både den borgerliga vänstern och SAP, och förespråkar höjda tullar för att skydda svensk industri från lönedumpning. Höjda tullar tillsammans med sänkta statliga utgifter framställs precis som i AVF:s material som nyckeln för att lyfta Sverige ur krisen. Eftersom frågan får ett märkbart större utrymme 1932 leder det också till att den borgerliga vänstern kritiserar vid fler tillfällen inför detta val. Nytt för 1932 är att man ofta talar om handelspolitiken mer generellt och i ett internationellt perspektiv, där det är svårare att se en tydlig direkt argumentation. Den socialdemokratiska krispolitiken sågas för att vara kontraproduktiv och experimenterande.

I *Nya Dagligt Allehandas* argumentation är det också, liksom hos AVF, påtagligt att det inte finns en lika tydlig och genomgående tematik 1932 som 1928. Där man 1928 genomgående talar om en hycklande socialdemokrati som samarbetar med kommunisterna har denna argumentation tonats ner 1932, utan att något annat tydligt kommit i dess ställe. Kritik förekommer mot både SAP och den borgerliga vänstern, men det finns inte en lika påtaglig sammanhängande ”berättelse” som den som fanns 1928.

4.2. Förändringarna hos SAP och *Social-Demokraten*

Ett antal förändringar i SAP:s argumentation 1932 är tydliga jämfört med 1928. Den enskilda fråga som fick störst utrymme i SAP:s argumentation 1928 är socialförsäkringsfrågan, där det grundläggande argumentet är att ett starkare socialförsäkringssystem är nödvändigt i det moderna samhället. SAP kräver förbättringar av socialförsäkringarna även fyra år senare, men frågan ges inte längre lika stort utrymme. Istället är det den ekonomiska krisen som är den

stora frågan 1932, och de stora samhällsproblemen som följer av den används som argument för att den socialdemokratiska politiken är nödvändig. Man argumenterar för att staten aktivt ska gå in och skapa beredskapsarbeten för att minska arbetslösheten, en arbetslöshetsförsäkring ska ordnas och folkpensionerna höjas. Finansieringen av reformerna ska delvis göras genom nedskärningar i de militära utgifterna och även ifråga om nedrustningen används moderniteten som argument. SAP menar att den moderna militärtekniska utvecklingen innebär att man bör ifrågasätta hela militärväsendets ändamålsenlighet. Skildringen av SAP som en bärare av moderniteten är ett genomgående tema i SAP:s argumentation 1928, och det utvecklas ytterligare 1932.

Vissa delar av de politiska förslagen i valmanifesten förändras dock mellan 1928 och 1932. År 1928 utpekas ekonomisk och social demokrati som socialdemokratins mål i valmanifestet och man vill bland annat förstatliga stora naturresurser. De förslagen är borta i valmanifestet från 1932 (men i Per Albin Hanssons valbroschyr lyfts fortfarande strävandet efter ekonomisk demokrati fram). En annan förändring är att kommunisterna kritiserar i SAP:s valmanifest 1932, vilket inte skedde 1928. Tidningen *Social-Demokraten* kritiserar kommunisterna både 1928 och 1932, och argumentationen i tidningens ledare förändras relativt lite mellan valen. I ledarna är argumentationen om den odemokratiska högern ett av *Social-Demokratens* mest genomgående teman 1928 likväl som 1932, och AVF:s stöd för skattestreckens återinförande lyfts fram som exempel.

År 1932 finns ett par nya delar i *Social-Demokratens* argumentation, bland annat lyfter man också fram utvecklingen i Tyskland när man talar om att högern är odemokratisk. En annan nyhet är att man använder högerens framgångsrika kosackpropaganda från 1928 som ett slagträ tillbaka mot högern självt. Tidningen menar att denna är ett bevis för att högern inser att deras egna politiska förslag inte är tillräckliga, och därför använder man skräckpropaganda mot motståndarna.

Ett nytt drag i argumentationen 1932 är att man från SAP:s sida väver samman framställningen av socialdemokratins som bärare av moderniteten med en framställning av rörelsen som bärare av kontinuiteten. Per Albin Hansson skriver i valbroschyren att socialdemokratins omgestaltning av samhället går i linje med de förändringar samhället genomgått sedan industrialiseringen, och att de inte utgör ett uppbrott eller skifte. Samtidigt

hävdar *Social-Demokraten* att AVF:s handelspolitik skulle innebära ett systemskifte, en typ av beskyllning som inte förekom från socialdemokratiskt håll 1928.

Särskilt i valbroschyren men även i valmanifestet finns en ”berättelse” i SAP:s argumentation som är tydligare 1932 än 1928, och här går utvecklingen i motsatt riktning jämfört med den hos AVF. Socialdemokratin lyftes redan 1928 fram som en del i en kontinuerlig moderniseringsprocess, men det var inte lika uttalat, inte lika tydligt och inte lika genomgående. Man menar att reformer är nödvändiga för att det moderna samhället överhuvudtaget ska fungera, och den ekonomiska krisen används som exempel på behovet av förändring.

Betonandet av kontinuiteten från SAP skulle kunna ses som en del i en socialdemokratisk övergång till en mer mittenorienterad ”folkhemmets socialdemokrati”, så som det tolkats av bland andra Stig-Björn Ljunggren.¹⁷² Det är dock värt att notera att Per Albin Hansson inte nämner ”Folkhemmet” någon gång i valbroschyren från 1932. Inte heller i det socialdemokratiska valmanifestet från samma år, eller *Social-Demokratens* ledare inför valet, nämns begreppet. Detta trots att det berömda folkhemstalet hölls redan 1929.

I valmanifestets förändringar skulle man kunna läsa in en mittenorientering, men budskapet i Per Albin Hanssons valbroschyr skiljer sig åt från valmanifestet på denna punkt. I valbroschyren är, i förhållande till 1928, kritiken mot själva det kapitalistiska systemet istället skärpt.

¹⁷² Stig-Björn Ljunggren, *Socialdemokratiska reflektioner 11: Är socialdemokratin vänster?* (<http://www.ljunggren.com/?p=433>).

5. Avslutning och slutsatser

Mellan valen 1928 och 1932 fanns både förändringar och kontinuitet i de politiska budskapen hos såväl höger som vänster. Det på många sätt speciella ”kosackvalet” 1928 gjorde avtryck som det går att se spår av både hos SAP och AVF år 1932. Socialdemokraterna tar tydligare avstånd från kommunismen, och i tidningen *Social-Demokraten* kan vi se hur högerens gamla kosackpropaganda används som ett slagträ mot AVF självt. År 1932 års starka betoning av socialdemokratin som del i en fortlöpande kontinuitet skulle kunna tänkas vara ett svar på 1928 års högervarningar om att det borgerliga samhällets bestånd var i fara. Samtidigt omgestaltar den ekonomiska krisen spelplanen för både SAP och AVF, och trots att både huvudmotståndaren och omvärldssituationen förändrats väljer AVF att försöka återanvända den gamla beskyllningen om SAP:s samarbete med kommunismen även 1932. Det sker dock förändringar även i AVF. Större utrymme ges åt egna politiska förslag och man överger idén om att återinföra skattestrecken, ett tecken på en alltmer accepterande inställning gentemot den ännu unga demokratin.

I tidigare forskning har det från vissa håll hävdats att en socialdemokratisk mittenorientering och avradikalisering varit avgörande för framgången i det senare valet. Socialdemokratin bytte ut ”arbetarklassen” mot ”folket”. Tydliga tecken på avradikalisering finns också i SAP:s valmanifest, men bilden är inte entydig. I Per Albin Hanssons valbroschyr 1932 är kritiken mot det kapitalistiska systemet snarare skärpt jämfört med tongångarna från föregående val, och även om man på ett tydligare sätt tilltalar bredare samhällsgrupper 1932 utgör det inte något dramatiskt skifte jämfört med valet fyra år tidigare. En genomgående och påtaglig förändring i det socialdemokratiska valmaterialet är istället framhävandet av SAP:s politik som en del i en fortsättande kontinuitet.

En av mina hypoteser inför uppsatsen var att de stora politiska och ekonomiska händelserna 1928-1932, exempelvis den ekonomiska depressionen och skotten i Ådalen, satte ett starkt avtryck i argumentationen. Ifråga om den ekonomiska krisen stämde det mycket väl, och den ekonomiska depressionen överskuggar alla andra frågor i partiernas budskap 1932. Skotten i Ådalen verkar dock inte ha satt ett så tydligt avtryck i själva debatten som jag väntat mig. Demokratins nederlag i Tyskland är en världshändelse som jag inte förväntade mig skulle sätta så stort avtryck som den gör i *Social-Demokratens* ledare, där den ägnas stort utrymme

och binds samman med den svenska debatten. Däremot tas inte utvecklingen i Tyskland upp någon annanstans i det undersökta materialet.

I allt väsentligt driver tidningarna på för samma politiska linjer som SAP respektive AVF gör. En del skillnader finns det emellertid i själva argumentationen, för där tidningarnas fokus ligger på att attackera motståndarna fokuserar partierna på att framhäva de egna politiska förslagen. Undantaget är AVF år 1928, då man även från partiets sida lägger fokus på att varna för och attackera motståndarsidan.

Det finns emellanåt vissa likheter i tematiken i de båda tidningarnas och partiernas argumentation. År 1932 beskriver man exempelvis från bägge håll motståndarsidans krispolitik som experimenterande, och den ekonomiska krisen är givetvis ett stort tema överhuvudtaget 1932. Fler internationella exempel i både *Nya Dagligt Allehandas* och *Social-Demokratens* ledarargumentation 1932 är ytterligare en likhet. Det skulle kunna tolkas som ett tecken på en moderniseringsprocess i vilken omvärlden alltmer kom att spela en större roll i den inhemska debatten, något som också understödjer Yngve Mohlins bild av perioden 1928-32 som en övergångsfas mellan ett gammalt och ett nytt samhälle.

När det kommer till vilka politiska frågor som tas upp finns både likheter och skillnader, handelspolitiken är en stor fråga i alla politiska läger 1932, medan socialförsäkringsfrågan endast får stort utrymme i SAP:s material 1928. Jordbruksfrågan får ett relativt stort utrymme i framförallt valmanifesten från de båda partierna 1928 och 1932, och här sker också förhållandevis få förändringar mellan andrakammarvalen.

Med tanke på att den ekonomiska krisen upptar så stort utrymme i argumentationen 1932 får det betraktas som ganska självklart att partiernas svar på denna har haft en avgörande betydelse för valutgången. Jag tror också att det är här vi ser den mest avgörande orsaken till det förändrade valresultatet 1932. Socialdemokratin anpassar sig till och utnyttjar en förändrad världssituation, samtidigt som man lyckas profilera sig som ett parti som står för både kontinuitet och modernitet. AVF kör däremot i hög utsträckning fast i gamla hjulspår, och även om vissa förändringar sker i argumentationen lyckas man inte på samma sätt utnyttja den förändrade situationen.

Här ligger liknelser till politiken i modern tid nära till hands, och en jämförelse mellan retoriken i politiken då och nu skulle kunna vara ett ämne för en framtida undersökning.

Mellan valen 1928 och 1932 skedde ett skifte i svensk politik. De frekventa regeringsbytenas era var över, och ersattes av ett socialdemokratiskt regeringsinnehav som kom att sträcka sig över flera decennier. Andrakammarvalet 1928 är känt för sina skarpa motsättningar medan valet 1932 präglades av att det skedde mitt under den största ekonomiska krisen i modern tid. Tiden har blivit betraktad som en brytpunkt och här mätte AVF och SAP sina krafter mot varandra innan dess att någon av parterna kopplat greppet om den politiska hegemonin. Allmänna valmansförbundet såg ut att vara den stora vinnaren 1928, men i slutändan var det socialdemokratin som gick segrande ur striden.

6. Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Hansson, Per-Albin, *Socialdemokratin inför valet*, Stockholm 1932.

Möller, Gustav, *Trygghet och säkerhet åt Sveriges folk! – Ett socialdemokratiskt program inför valen*, Stockholm 1928.

Nya Dagligt Allehanda 1/9-25/9 1928 och 1/9-25/9 1932.

Social-Demokraten 1/9-25/9 1928 och 1/9-25/9 1932.

Okatalogiserat material från Lunds universitetsbibliotek (SMÅTRYCK, Historia Polit.Inst. & Sällsk., Allmänna valmansförbundet, Valtryck 1905-):

AVF, *Forntid och framtid*, Stockholm 1928.

AVF, *Till Sveriges folk*, Stockholm 1928.

AVF, *När staten tar, vad vi sparar*, Stockholm 1928.

AVF, *Skola de som icke betala sina skatter beskatta oss andra?*, Stockholm 1928.

AVF, *Flygblad utgivet av allmänna valmansförbundet för Stockholm*, Stockholm 1932.

AVF, *Till borgerligt sinnade män och kvinnor!*, Stockholm 1932.

SAP:s valmanifest 1928 & 1932

AVF:s valmanifest 1928 & 1932

Otryckt litteratur

Embäck, Theodor, "Själslig råhet" i "Årorik valstrid" - *En analys av vad Social-Demokraten respektive Svenska Dagbladet skriver på ledarsidorna veckorna innan valet till riksdagens andra kammare 1928*, B-uppsats i historia, Historiska institutionen vid Lunds universitet, VT 2011.

Tryckt litteratur

Brandorf, Martin, Esaiasson, Peter & Håkansson, Niklas, *Svenska valfrågor: partiernas valdebatt 1902-1994*, artikel ur *Statsvetenskaplig tidskrift*, nr 1 1996.

Esaiasson, Peter, *Svenska valkampanjer 1866-1988*, Göteborg 1990.

Gustafsson, Harald, *Nordens historia – en europeisk region under 1200 år*, Lund 1997, andra upplagan 2007.

Hedenborg, Susanna & Kvarnström, Lars, *Det svenska samhället 1720-2006 – Böndernas och arbetarnas tid*, Lund 2004, tredje upplagan 2009.

Johanson, Gösta, *Nu var det 1928 – Regeringsskifte med förspel*, artikel ur *Skandia*, nr 2 1987.

Johansson, Rune, Samlande, lättförståelig och eggande? – Kosacker, kultur och kvinnor i valaffischer från 1928, Lars M Andersson, Lars Berggren och Ulf Zander (red), *Mer än tusen ord – Bilden och de historiska vetenskaperna*, Lund 2001.

Lundström, Gunilla, Rydén, Per & Sandlund, Elisabeth, *Den svenska pressens historia III – Det moderna Sveriges spegel (1897-1945)*, Stockholm 2001.

Mohlin, Yngve, *Mellan tradition och modernitet – ”Kosackvalet” år 1928*, Härnösand 1994.

Nilsson, Torbjörn, *Mellan arv och utopi – moderata vägval under hundra år, 1904-2004*, Stockholm 2004.

Oredsson, Sverker, *Svensk rädsla – Offentlig fruktan i Sverige under 1900-talets första hälft*, Lund 2001.

Schüllerqvist, Bengt, *Från kosackval till kohandel – SAP:s väg till makten (1928-33)*, Stockholm 1992.

Siegbahn, Bo, *Kosackval förr och nu*, artikel ur *Svensk Tidskrift*, nr 3 1977.

Internetkällor

<http://www.ljunggren.com/?p=433>

<http://www.ne.se/social-demokraten>

<http://www.ne.se/nya-dagligt-allehanda>

http://www.scb.se/Grupp/Hitta_statistik/Historisk_statistik/_Dokument/Valstatistiken/Valstatistik%20Riksdagsmannavalen%201929%201930%201931%201932.pdf

Samtliga internetlänkar hämtade 24/5 – 2012.